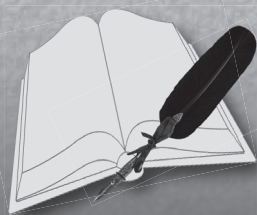

Білекті бірді жығады - білімді мыңды жығады

БІЛІМ КІЛТІ - КЛЮЧ ЗНАНИЙ

"Кел, балалар, оқылық,
Оқығанды көңілге,
Ықыласпен тоқылық!"
Ыбырай Алтынсарин

БІЛІМ КІЛТІ - КЛЮЧ ЗНАНИЙ

№ 9 (207), 2025
Қыркүйек
Сентябрь

2011 жылдан бастап ай сайын шығады — С 2011 года выходит ежемесячно

Журнал 2006 жылдың қаңтар-ақпан айынан бастап
қазақ және орыс тілдерінде шыға бастады.
Журнал издаётся с января-февраля 2006
года на казахском и русском языках

**(Республикалық ғылыми-әдістемелік
педагогикалық журнал
Республиканский научно-методический
педагогический журнал)**

МАЗМҰНЫ - СОДЕРЖАНИЕ

А. Байымбетова

Бастауыш сынып оқушыларының дербестігін тәрбиелеу арқылы функционалдық сауаттылықты дамыту 3

Б. Жангазина

Разноуровневый подход к обучению — один из эффективных методов на уроке физики 6

С. Тунгускова

Формирование функциональной грамотности младших школьников на уроках в начальной школе 8

Ф. Әуелова

Тілі бірдің — тілегі бір 17

Е. Есімов

Денсаулықты нығайтудағы жаттығудың маңызы 21

А. Жылкайдарова

Математика курсынағы теңдеу құруға берілген есептер 23

Л. Бекмуханова

Кестелер мен пиктограммалар 25

Р. Жукеева

Биквадрат теңдеу 28

О. Утте

Праздник Осени 35

Н. Жайлаубаева

Число и цифра 5 40

Б. Таирбекова

My country reading for pleasure 42

ҚҰРЫЛТАЙШЫ:
«Педагог LTD» ЖШС

Редактор:
Гүлжанат ҚҰСТАНОВА

**БІЛІМ КІЛТІ -
КЛЮЧ ЗНАНИЙ**
журналы

20.05.2010 ж. ҚР Байланыс
және ақпарат министрлігінде
қайта тіркеліп, №10965-Ж
куәлігі берілді.

Басуға қол қойылды
25.09.2025 ж.
Сандық басылым.
Тапсырысы: 322.
Басылым индексі: 75488

Редакцияның мекен-жайы:
050036, Алматы қаласы,
Мамыр-2 ы/а, 13-7.
Тел/факс: 8 (727) 255-72-94.
Ұялы тел:
8 777 303 37 67.
Эл. пошта:
pedagog-ltd@mail.ru

Журнал «Rado Print»
баспаханасында басылды.
Алматы қ., Мыңбаев көш., 46,
кеңсе 411А

Көркемдеуші және беттеуші:
Нұрзат Раймқұлова

Редакциялық алқа: Редакционная коллегия:

Н. Омашев — ҚР Жоғары мектеп ғылым академиясының академигі, Қазақстанның Еңбек сіңірген қайраткері, филология ғылымдарының докторы, профессор.

С. Аманжолов — педагогика ғылымдарының докторы, ҚР Білім беру ісінің үздігі, А.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің педагогика факультетінің деканы.

Ә. Дүйсебек — Ы. Алтынсарин атындағы Қазақ Білім академиясының вице-президенті.

А. Миразова — ҚР Білім беру ісінің үздігі, Қазақстанның Еңбек ері.

НАЗАР АУДАРЫҢЫЗ!

Материалдарды компьютерде Times New Roman қарпімен теріп, көлемі 2 беттен аспайтын Microsoft Word файлы ретінде сақтаңыз. Мақала соңында автор туралы толық әрі нақты мәлімет болуы керек. Аты-жөніңізді толық жазыңыз (Мысалы, М.Т., К.С. емес). Мақалаңызға қосымша журналға жазылғандығыңыз жөніндегі **түбіртек көшірмесін** салғаныңыз жөн. Түбіртектің түпнұсқасы өзіңізде қалсын. Ол журналды уақытысында алмаған жағдайда байланыс бөлімшесіне барып, талап етулеріңізге керек болады. Мақаланы мүмкіндігінше Интернет арқылы электронды поштаға (pedagog-ltd@mail.ru, aknur@mail.ru) жіберіңіз. Болмаса, факс арқылы, бағалы хат арқылы редакция мекенжайына жіберулеріңізге болады.

ОБРАТИТЕ ВНИМАНИЕ!

Представляемые материалы должны быть напечатаны на компьютере и сохранены в формате программы Microsoft Word. Объем не более 2-х страниц. Сведения об авторе должны быть точными и полными. Фотографии высылайте отдельными файлами в формате JPEG, TIFF, не вставляя в текст статьи. К высылаемому материалу приложить копию квитанции о подписке на журнал. Материалы отправляйте электронной почтой (pedagog-ltd@mail.ru, aknur@mail.ru), факсом или заказным письмом.

Учредитель:

ООО «Педагог LTD»

Главный редактор: Г. КУСТАНОВА
Журнал перерегистрирован в Министерстве
связи и информации РК. Свидетельство
№10965-Ж от 20.05.2010 г. Астана.

Подписано в печать 25.09.2025 г.

Печать цифровая.

Заказ 322.

Подписной индекс: 75488

Адрес редакции:

050036, г. Алматы,

Мкр. Мамыр-2, 13-7.

Тел./факс: 8 (727) 255-72-94;

Моб.т.: 8 777 3033767

Эл. почта: pedagog-ltd@mail.ru

Журнал напечатан в типографии

«Rado Print».

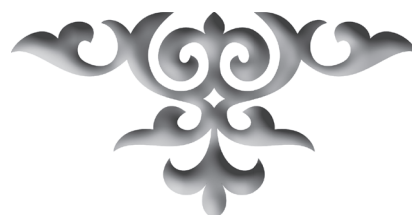
Адрес: г. Алматы, ул. Мынбаева, 46, оф. 411А

Жарияланған материалдар редакцияның пікірін білдірмейді. Фактілер мен мәліметтердің дұрыстығына авторлар жауапты. Қолжазбалар мен фотосуреттер рецензияланбайды және қайтарылмайды.

Журналға шыққан материалдарды редакцияның келісімінсіз көшіріп басуға болмайды.

Опубликованные материалы не отражают точку зрения редакции. Ответственность за достоверность фактов и сведений в публикациях несут авторы. Рукописи и фотоснимки не рецензируются и не возвращаются. Перепечатка материалов, опубликованных в журнале допускаются только с согласия редакции.

Бастауыш сынып оқушыларының дербестігін тәрбиелеу арқылы функционалдық сауаттылықты дамыту

Педагогика ғылымында білім беру моделінің мәселелерін талқылауға ерекше назар аударылады. Ұстаздар білім алушылардың оң көзқарастарын, оқуға деген ынтасын және әртүрлі жағдайларда мінезқұлық стратегияларын дамытуға бағытталған жылдам өзгертін әлемде білім сапасын арттырудың тиімді жолдарын үнемі іздестіруде. Қазіргі таңдағы еліміздегі әртүрлі өзгерістер, тұрақты дамудың жаңа стратегиялық бағыттары және қоғамның ашықтығы, оның жедел ақпараттануы, қарқындылығы білім беруге қойылатын талаптарды түбегейлі шешіммен өзгертті.

Пәндік білім, іскерлік, дағдыға негізделген бастауыш сынып пәндері арқылы функционалдық сауаттылықты қалыптастыру және дамыту процесі ойлау қабілетін қалыптастыру негізінде жүзеге асырылады. Ойлау дағдыларын қалыптастыру және дамыту құралдары — тапсырма түрінде берілген бір пәндік білімдер, ал ұйымдастыру формасы — проблемалық жағдаяттар.

Функционалдық сауаттылық қалыптастырудың тиімді әдістері:

1. Мән беріп оқыту технологиясы;
2. Диалогтік оқыту;
3. Сұрақ-жауап әдісі;
4. Ойын түрлері;
5. Блум жүйесі;
6. Бастауыш сынып оқушыларының функционалдық сауаттылықтарын қалыптастырудың, психологиялық және педагогикалық негіздеріне келер болсақ, бастауыш сынып оқушыларының психологиялық ерекшеліктері ескерілуі керек.

Оқу, жазу сауаттылықтарын қалыптастыруда, ең алдымен, кіші мектеп жасындағы балалардың ойлау мен сөйлеуі маңызды орын алады. Бұл орайда Ж. Аймауытов, Б.В. Беляев, Е.И. Пассов, Н.И. Жинкин-дердің ойлау мен сөйлеу секілді күрделі психикалық құбылыстар туралы ой-пікірлері талданады. Ой ұйымдасқан сөйлесім үдерісіне айналуы үшін адам өзіне қажетті үлгіні, ойды дәл бейнелейтін сөзді таңдап алатын іштей сөйлеудің кезеңдерінен өтуі тис. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыруда іштей сөйлеу мен сөйлемнің мәнін назарға алу олар орындайтын жаттығулар мен тапсырмаларды іріктеуде маңызды рөл атқарады. Оқыту үдерісінің нәтижелілігі бастауыш сынып оқушысының физиологиялық, психологиялық негіздерін терең білу мен барлық оқу әрекетін соған негіздеуге байланысты болады. Оқыту үдерісінде пәндік білім, білік, дағдыларды, яғни құзыреттіліктерді меңгертуде балалардың жас кезеңдеріне сәйкес пайда болатын жетекші әрекеттерге назар аударылды.

Сонымен бірге ойлау дағдыларының өзі білім дағдыларының құзыреттілікке, яғни функционалдық сауаттылыққа ауысу құралы қызметін атқарады. Білім, білік, дағды құзіреттілік негізі ретінде.

Функционалдық сауаттылықты қалыптастыру және дамыту моделін жеміс ағашы ретінде көрсетуге болады. Кез келген ағаш күтімді, суаруды, жылуды, жарықты қажет ететіні сияқты мұғалімге сабаққа келген кішкентай адамға да білім, білік, дағды қажет.

Ағаш — функционалдық сауатты адам;
Су — білім беру технологиялары;

Алмұрт негізгі құзыреттілік болып табылады.

Суарғыш — мұғалім (суару үшін оны үнемі толықтырып отыру керек, яғни өзін-өзі тәрбиелеумен айналысу керек).

Ағаш суармай қурап қалатыны сияқты, мұғалімнің сауатты еңбегінсіз бастауыш сынып оқушыларының бойында функционалдық сауаттылықты қалыптастыру және дамытуға қол жеткізу мүмкін емес. Тәуелсіздік өздігінен тумайды, оны дамытады. Бұл үдерісте бастауыш мектеп ерекше орын алады.

Бастауыш мектеп жасы — бұл балалардың жасөспірімдік өмірге және одан кейінгі өмірге қадам басуына мүмкіндік беретін ең маңызды тұлғалық қасиеттер қалыптасатын ерекше, өзін-өзі бағалау кезеңі. Балалардың еліктеушілік қасиеті, бір жағынан, үлгі, мінез-құлық үлгісін меңгеруге көмектессе, екінші жағынан, олардың дербестігін тежеп, баланы бұғаулайды.

Көбінесе кіші мектеп оқушысы дербес болғысы келеді, бірақ дамымаған ерік-жігер, импульсивтілік, әр түрлі импульстар мен эмоциялардың әсерінен әрекетке бейімділік олардың жоспарларын орындауға мүмкіндік бермейді. Баланың жеке ерекшеліктері де маңызды, олар өз кезегінде белсендіреді немесе тежейді, тәуелсіздікті көрсетуді қиындатады. Осылайша, өз күштері мен мүмкіндіктеріне деген сенімсіздік қалыптасады.

Тәуелсіздік тежейді, бірақ, керісінше, батылдық өз пікірін қорықпай жеткізуге және жаңа іске кірісуге көмектеседі. Бұл адамның мінез-құлқын өз көзқарасына бағындыру қабілеті, сыртқы көмекке сүйенбей іс-әрекетті жүзеге асыруға дайындығы.

Бірақ кіші мектеп оқушылары тәуелсіздікті басқаша түсінеді. Балалар мұны ере-

сектерсіз, жалғыз, ешкім күштеп немесе бұйырмаған кезде өздігінен жасайды. Өзіңіз қалағаныңызды және жасағаныңызды білдіреді. Балалар ұғымның мәнін өте дәл түсінетіні анық.

7-10 жас аралығындағы балалардың өз бетінше әрекет ету тәжірибесі бар: «Мен үй тапсырмасын өзім жасаймын», «Мен гүлдерді өзім суарамын», «Мен төсек жинаймын және ыдыс-аяқты өзім жуамын». Қорытынды: олардың дербестігі салыстырмалы түрде шектелген болса, ол негізінен өзін-өзі күтуде, үй шаруасында, үй тапсырмасын дайындауда болады.

Балалардағы дербестікті дамыту күрделі процесс және оның негізгі кезеңдерін бөліп көрсетуге болады:

Бірінші кезең — балалар үлкендердің көмегімен дайын үлгі бойынша әрекет етеді, олардың әрекеттерін көшіреді (еліктеу кезеңі);

Екінші кезең — ішінара тәуелсіздік кезеңі;

Үшінші кезең — неғұрлым толық тәуелсіздік кезеңі.

Еліктеу кезеңі іс-әрекеттің дағдылары мен әдістерінің белгілі бір қорын қалыптастыруға көмектеседі. Бұл кезеңнен кіші мектеп оқушыларының үлкен балалармен бірге өтуі өте маңызды. Бірлескен іс-әрекетте тәжірибе жинақталады, ол жастар үшін тәуелсіз мінез-құлық пен белсенділікті дамытуға қажетті «құрылыс материалына» айналады.

Бірлескен істерде модельдер өте маңызды. Біз бірге не істей аламыз? Ойындар мен спорттық жарыстарды, экскурсиялар мен жорықтарды өткізу, суреттер мен қолөнер көрмесін ұйымдастыру, бірлескен «Туған күн» мерекесін өткізу және т.б. Яғни, кішілер мен үлкендердің бірлескен күш-жігері үшін мақсаты нақты белгіленген, басқаларға пайдалы және жігіттерді еліктіретін нәрселер қолайлы.

Істі бірлесіп іздеу кіші жастағыларды

«пайдалы істерді барлаумен» таныстырады. Біртіндеп балаларды алдағы тапсырманың жоспарын талқылауға тарту керек. Олар өз пікірлерін айтуға тырыссын, не және қалай істеу керектігін, күштерді қалай бөлу керектігін ұсынсын.

Бірлескен іс-шараларды ұйымдастыру үшін үлкен және кіші топтарды қоса алғанда, шағын командаларды құру жақсы. Жұмыстың қорытындысын шығару кіші мектеп оқушылары үшін ерекше маңызға ие. Оларға не болғанын және олардың жұмысынан кейін не болғанын түсіндіру маңызды.

Өздерін ерекше көрсеткендердің барлығын атап өту керек, жігіттерден: «Біз де бәрі ойдағыдай болды ма?», «Саған не ұнады, не ұнамады?», «Сен не істей алдың?» деген сұрақтарға жауап беруге болады. жақсы?» Оларды дербестікке баулу үшін алдымен балалар еңбек сабағында жасайтын түрлі-түсті белгілер — бағдаршамдарды қолданған жөн.

Жасыл белгі «оны жалғастыру» дегенді білдіреді, сары белгі «жақсы, бірақ бірдеңе дұрыс емес» дегенді білдіреді, қызыл белгі «тоқта, жөндеу керек» дегенді білдіреді. Ойын элементін пайдалану балаларға қол жетімді деңгейде өз бетінше әрекет етуге көмектеседі.

Тәуелсіздікті тәрбиелеуде ойынның алатын орны ерекше. Өйткені, ойын кіші мектеп оқушыларының өмірінде маңызды орын алады. Олар оған деген қызығушылықтарын жоғалтпағандықтан, ол эмоционалды көріністерге жол береді және ұжымдық әрекеттерге бай.

Ойындарда балалардың өздері мақсат қояды, құралдарды табады, рөлдерді (кезекпен, санау рифмаларын қолдана отырып) бөледі, олардың орындалуын, ойын ережелерін сақтауын бақылайды. Ойындар рөлдерді өздері алатын немесе өздерін таңдаған көшбасшыларды тез ашады.

Нақ ойында балалар өмірде қол жетім-

сіз қарым-қатынасқа түседі: өзара бақылау, өзара көмек. Демек, ойын тәжірибесі тәуелсіздіктің қалыптасуының нақты негізін құрайды.

Ойын, әрине, балалардың дербестігі мен шығармашылығының әртүрлі деңгейлерін көрсетеді. Ойынға дұрыс баға бере отырып, мұғалім одан дербестікті дамытудың жолын көреді. Балалар ойынсыз және ойынсыз әр түрлі тәсілдермен бір мақсатқа жетеді.

Ойын рөлі тәуелсіз әрекеттердің тікелей тәжірибесін қамтамасыз етеді. Осыған байланысты кіші мектеп оқушылары түрлі ойындар — саяхат кезінде алатын «саяхатшылар», «барлаушылар», «іздеушілер» рөлдері нәтижелі. Сонымен, ойынның балалар ұжымын қалыптастыру үшін де, әр баланың жеке тұлғасын дамыту үшін де маңызы зор.

Жоғарыда атап өтілгендей, функционалдық сауаттылықтың құрамдас бөліктері нақты білімге негізделген белгілі бір типтегі дағдылар (негізгі құзыреттер немесе әмбебап оқу әрекеті), атап айтқанда: ұйымдастырушылық, интеллектуалдық, бағалаушы және коммуникативті.

Кесте 1

Логикалық тәсілдер	Тапсырмалар мысалдары
1 деңгей — білім	Тізім жасау, ерекшелеу, айту, көрсету, атау
2 деңгей — түсіну	Түсіндіріңіз, белгілерді анықтаңыз, басқаша тұжырымдаңыз
3 деңгей — пайдалану	Қолдану, суреттеу, шешу

4 деңгей – анализ	Талдау, тексеру, тәжірибе жасау, жүйелеу, салыстыру, айырмашылықтарын анықтау
5 деңгей – синтез	Жасау, дизайнды ойлап табу, дамыту, жоспар құру

6 деңгей – бағалау	Дәлелдеу, көзқарасты қорғау, дәлелдеу, болжау
--------------------	---

Алия Курманбаевна БАЙЫМБЕТОВА,
«Зердеш» жеке мектебінің
бастауыш сынып мұғалімі.
Әуезов ауданы,
Алматы қаласы.

Разноуровневый подход к обучению – один из эффективных методов на уроке физики

Современный период развития системы среднего образования характеризуется ее реформированием, направленным главным образом на демократизацию и гуманизацию всех аспектов данной системы. Понятие гуманизация характеризуется новой позицией по отношению к личности ученика и новой системой взаимодействия учитель – ученик на основе новой методической системы обучения. Главным положением здесь является признание самооценности личности, её права на развитие, создание условий для её творческой самореализации в процессе обучения.

Глубокие социальные перемены, происходящие в современном обществе, требуют новых подходов к развитию образования, изменения методологии и парадигмы педагогической науки. Руководствуясь основным законом государства – Конституцией Республики

Казахстан, где отмечено, что высшая ценность которого – человек, его жизнь, права и свободы, определили основные принципы обновления образования.

В центре внимания – выявления индивидуальных возможностей и интересов каждого ученика. Деятельность ученика оценивается по многим личностным и поведенческим параметрам (деятельностная характеристика, интеллектуальное развитие, культура речи, самостоятельность, инициатива, ответственность и др.). Каждый ученик сравнивается не с другим учеником, а сам с собой на развитие. Особое значение приобретает приобщение самого ученика к оцениванию своих результатов. Оценка из средства за допущенную ошибку превращается в средство поощрения успехов, в средство стимуляции его потребностей и интересов.

В условиях технического образования основными формами обучения яв-

ляются групповая и индивидуальная. Фронтальная форма обучения используется преимущественно при ориентации, обсуждении и коррекции. Главная цель группового обучения – приобщение учащихся к совместной работе с небольшой группой сверстников. В такой группе он не теряет свою индивидуальность. В случае необходимости ученики могут обращаться друг к другу за помощью, решать задачи. В ситуации группового обучения каждый ученик научиться ценить не только свои собственные успехи и неудачи, но и учитывать, как они влияют на общий результат. Индивидуальные формы работы дают ученику возможность глубже сосредоточиться на отдельных заданиях, нести большую ответственность за результат их выполнения и перед самим собой и перед учителем. Главное в этих формах – доверие к ученику, опора на его способность отвечать за себя, стимуляция чувства достоинства и самоуважения.

Среди наиболее приемлемых технологий хочется назвать разноуровневую систему обучения так как она основана на педагогической системе, учитывающей условия уровневой дифференциации обучения, которая отличается чётким выделением микроцелей и результатов усвоения.

При применении данной технологии микроцель первого уровня реализуется 100%. Такая результативность гарантируется строгой последовательностью усложнения уровневых заданий, а также оптимальным сочетанием внутренней и внешней мотивации учения. Другой главной причиной гарантии результата является оценивание деятельности

учащихся в условиях применения педагогической технологии обучения, где оценка не является наказанием за промах, а служит стимулом самостоятельного развития обучаемых.

Более того, применение педагогической технологии обучения позволяет строить по ведомости график непрерывного отслеживания развития учащихся, т.е. ввести мониторинг обучения. В традиционном обучении это невозможно, поскольку отслеживание в форме уровня успеваемости (по количеству двоек) и по так называемому «качеству знания», определенному по количеству «4» и «5», является не корректным. Метод дифференцированного подхода дает хорошие результаты при выполнении лабораторных работ, при решении задач, при проверке контроля знаний учащихся.

Практическая деятельность ученика чаще всего сводится к работе по описанию или инструкции. Детям со слабой и средней подготовленностью это вполне приемлемо. Но, я считаю, что крайне не эффективно эта работа со всеми учениками группы. Для способных детей в работу желательно включать творческие задания. Так, например, в работе «Определение поверхностного натяжения жидкости» для первого уровня дать стандартное описание по методическому указанию, для более высокого – предложить определить поверхностное натяжение двух «разных» жидкостей.

Б.Т. ЖАНГАЗИНА,
преподаватель физики Екибастузского
политехнического колледжа.
Костанайская область.

Формирование функциональной грамотности младших школьников на уроках в начальной школе

Национальный план по развитию системы образования призван обеспечить целенаправленность, целостность и системность действий по развитию функциональной грамотности школьников как ключевого ориентира для совершенствования качества образования Республики Казахстан.

Цель Национального плана: создать условия для развития функциональной грамотности школьников Республики Казахстан.

Задачи Национального плана:

1. Изучение отечественной и международной практики развития функциональной грамотности школьников;
2. Определение механизмов реализации системы мер по развитию функциональной грамотности школьников;
3. Обеспечение модернизации содержания образования: стандартов, учебных планов и программ;
4. Разработка учебно-методического обеспечения образовательного процесса;
5. Развитие системы оценки и мониторинга качества образования школьников.
6. Укрепление материально-технической базы школ и организаций системы дополнительного образования.

В Национальном плане действий по развитию функциональной грамотности школьников определены **семь меха-**

низмов ее развития.

- 1) обновление содержания образования (стандарты, учебные программы);
- 2) формы и методы обучения;
- 3) система диагностики и оценки учебных достижений обучающихся;
- 4) программы внешкольного, дополнительного образования;
- 5) модель управления школой (высокий уровень автономии школ в регулировании учебного плана);
- 6) наличие дружелюбной образовательной среды, основанной на принципах партнерства со всеми заинтересованными сторонами;
- 7) активная роль родителей в процессе обучения и воспитания детей.

С 1 сентября 2013 года организации образования РК приступили к освоению нового Государственного общеобязательного стандарта образования, учебных программ.

Одним из основных отличительных особенностей реализации стандарта является практическая направленность знаний, накопление и использование жизненного опыта ученика, т.е. не «знания для знаний», а «знания для жизни». Этот общественный заказ уже успешно реализовывает телевидение: образовательные программы, мультфильмы учат действовать в различных жизненных ситуациях.

В этой связи, уроки и внеурочные

занятия, проводимые учителями начальных классов, тоже должны иметь точки соприкосновения с жизнью.

Требования стандарта таковы, что наряду с традиционным понятием «грамотность», появилось понятие «функциональная грамотность».

Что же такое «**функциональная грамотность**»?

Функциональная грамотность рассматривается, как способность использовать все постоянно приобретаемые в жизни знания, умения и навыки для решения максимально широкого диапазона жизненных задач в различных сферах человеческой деятельности, общения и социальных отношений.

Функционально грамотная личность — это человек, ориентирующийся в мире и действующий в соответствии с общественными ценностями, ожиданиями и интересами.

Основные признаки функционально грамотной личности: это человек самостоятельный, познающий и умеющий жить среди людей, обладающий определёнными качествами, ключевыми компетенциями.

Компонентами функциональной грамотности являются:

~ **знания** сведений, правил, принципов; усвоение общих понятий и умений, составляющих познавательную основу решения стандартных задач в различных сферах жизнедеятельности;

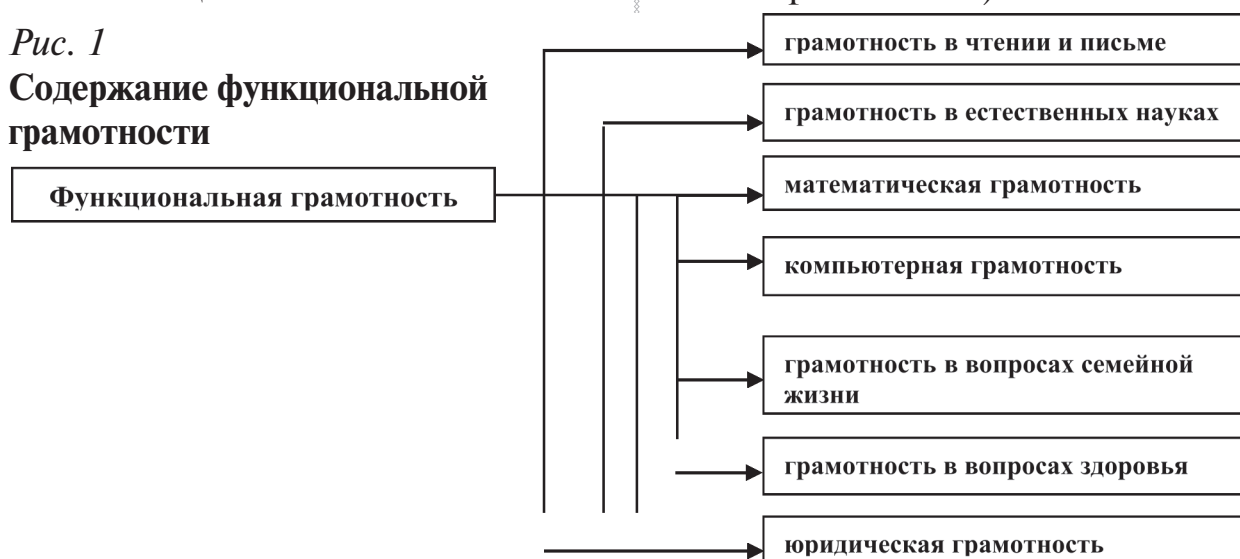
~ **умения** адаптироваться к изменяющемуся миру; решать конфликты, работать с информацией; вести деловую переписку; применять правила личной безопасности в жизни;

~ **готовность** ориентироваться в ценностях и нормах современного мира; принимать особенности жизни для удовлетворения своих жизненных запросов; повышать уровень образования на основе осознанного выбора.

Каждая образовательная область (в начальной школе их 7) участвует в развитии всех видов функциональной грамотности (грамотность в чтении и письме, грамотность в естественных науках, математическая грамотность, компьютерная грамотность, грамотность в вопросах семейной жизни, грамотность в вопросах здоровья, юридическая грамотность).

Рис. 1

Содержание функциональной грамотности

Процесс формирования и развития функциональной грамотности средствами учебных предметов начальных классов, исходя из предметных знаний, умений и навыков, осуществляется на основе формирования навыков мышления. Средствами формирования и развития навыков мышления являются те же предметные ЗУНы, представленные в виде задания, а формой организации – проблемные ситуации. При этом сами навыки мышления служат инструментом перехода ЗУНов в компетенции, т.е. в функциональную грамотность.

Рис.2

ЗУНы как основа компетенций

Как отмечалось выше, составляющими функциональной грамотности являются умения (ключевые компетенции или универсальные учебные действия) определённого типа, основанные на прочных знаниях, а именно: организационные, интеллектуальные, оценочные и коммуникативные. Для успешного формирования и развития функциональной грамотности школьников, достижения ключевых и предметных компетенций на уроках начальной школы необходимо соблюдать следующие условия:

~ обучение должно носить деятель-

ностный характер (одна из целевых функций обучения любому предмету в начальной школе – формирование у школьников умений самостоятельной учебной деятельности, поэтому проблема функциональной грамотности рассматривается, как проблема деятельности, как проблема поиска механизмов и способов быстрой адаптации в современном мире);

~ учебная программа должна быть взвешенной и учитывать индивидуальные интересы учащихся и их потребность в развитии (новый Стандарт соответствует данному условию);

~ учащиеся должны стать активными участниками процесса изучения нового материала;

~ учебный процесс необходимо ориентировать на развитие самостоятельности и ответственности ученика за результаты своей деятельности;

~ в урочной деятельности использовать продуктивные формы групповой работы;

~ школы активно поддерживают исследования учеников в области сложных глобальных проблем.

Кроме того, для обеспечения продуктивности формирования функциональной грамотности младших школьников педагогам необходимо применять специальные активные, дея-

тельно-ориентированные, развивающие образовательные технологии, такие как:

~ проблемно-диалогическая технология освоения новых знаний, позволяющая формировать организационные, интеллектуальные и другие умения, в том числе умение самостоятельно осуществлять деятельность учения;

~ технология формирования типа правильной читательской деятельности, создающая условия для развития важнейших коммуникативных умений;

~ технология проектной деятельности, обеспечивающая условия для формирования организационных, интеллектуальных, коммуникативных и оценочных умений (подготовка различных плакатов, памяток, моделей, организация и проведение выставок, викторин, конкурсов, спектаклей, мини-исследований, предусматривающих обязательную презентацию полученных результатов, и др.);

~ обучение на основе «учебных ситуаций», образовательная задача которых состоит в организации условий, провоцирующих детское действие;

~ уровневая дифференциация обучения, использование которой вносит определённые изменения в стиль взаимодействия учителя с учениками (ученик — это партнёр, имеющий право на принятие решений, например, о содержании своего образования, уровне его усвоения и т.д.), главная же задача и обязанность учителя — помочь ре-

бёнку принять и выполнить принятое им решение;

~ информационные и коммуникационные технологии, использование которых позволяет формировать основу таких важнейших интеллектуальных умений, как сравнение и обобщение, анализ и синтез;

~ технология оценивания учебных достижений учащихся и др.

С целью внедрения в указанных технологий с нового учебного года на городском уровне организованы творческие лаборатории учителей начальных классов города Рудного («Разработка и внедрение критериального оценивания учебных достижений учащихся при изучении основных предметов начальной школы (1-4 классы) — *руководитель Урускаева Э.М., учитель высшей категории ГУ «Начальная школа №9*»; «Внедрение технологии проблемно-диалогического обучения в УВП начальной школы» (1-4 классы) — *руководитель Иконникова С. С., учитель высшей категории ГУ «Гимназия №2*»; «Влияние технологии развивающего обучения RWCT (Развитие критического мышления через чтение и письмо на формирование компетенций учащихся)» (1-4 классы) — *руководитель Дивянина Е. И., учитель 1 категории ГУ «Начальная школа №9*»).

Справочно:

Наиболее известной и успешной на сегодняшний день является модель школы СадбэриВэлли (SudburyValley), основанной в 1968 г. Дэниэлем Гринбергом. Основные элементы педагогической концепции Садбери Вэлли заключены в сле-

дующих положениях: «Свобода в сочетании с ответственностью», «Самомотивация, саморегуляция, саморазвитие», «Демократия». Опыт школы Садбери Вэлли переняли многие учебные заведения по всему миру. Результаты обучения в такой модели школы показывают, что выпускники получили настоящую подготовку к жизни в обществе.

бенка мыслить с помощью таких логических приемов, как анализ, синтез, сравнение, обобщение, классификация, умозаключение, систематизация, сериация, отрицание, ограничение. Формированию функциональной грамотности на уроках в начальной школе помогут задания, соответствующие уровню логических приемов.

Таблица 1.

Логические приемы	Примеры заданий
1. Уровень — знание	Составить список, выделить, рассказать, показать, назвать
2. Уровень — понимание	Описать, объяснить, определить признаки, сформулировать по-другому
3. Уровень — использование	Применить, проиллюстрировать, решить
4. Уровень — анализ	Проанализировать, проверить, провести эксперимент, организовать, сравнить, выявить различия
5. Уровень — синтез	Создать, придумать дизайн, разработать, составить план

Как известно, основы функциональной грамотности закладываются в начальной школе, где идет интенсивное обучение различным видам речевой деятельности — письму и чтению, говорению и слушанию; формирование приемов математической деятельности у учащихся начальной школы, реализующей компетентностный подход в обучении.

На начальном этапе обучения главное — развивать умение каждого ре-

Самый высокий уровень — это оценка. Перед учителем начальной школы стоят колоссальные задачи: развить ребёнка. Что значит развить мышление? Из наглядно-действенного перевести в абстрактно-логическое: развить речь, аналитико-синтетические способности, развить память и внимание, развить фантазию и воображение, пространственное восприятие, развить моторную функцию, способность контролировать свои движения, а также мелкую

моторику, так как развитие кисти ведёт к развитию лобной доли мозга, ответственной за мыслительную деятельность. Очень важно развить коммуникативные способности, способность общаться, умение контролировать эмоции, управлять своим поведением.

Особенностью изучения предмета **Грамота (чтение, письмо)** является формирование функциональной грамотности, которая позволяет использовать приобретенные знания, умения и навыки по чтению и письму в различных жизненных ситуациях, в реальном общении.

Целью обучения предмету *«Литературное чтение»* является формирование функциональной грамотности, высоконравственной и патриотической личности школьника через его читательскую деятельность; развитие способности эмоционально воспринимать текст, понимать и воссоздавать прочитанное произведение, реализовать личностное восприятие прочитанного в продуктивно-творческой деятельности, отражать результаты литературного труда в портфолио.

При формировании функциональной грамотности важно помнить, что концепция функциональной грамотности основывается на одном из наиболее известных международных оценочных исследований – «Международная программа оценки учебных достижений 15-летних учащихся (PISA)», которая оценивает способности подростков использовать знания, умения и навыки, приобретенные в школе для решения широкого диапазона жизненных задач в различных сферах человеческой деятельности, а также в межличностном общении и социальных

отношениях, и TIMSS (оценка математической и естественнонаучной грамотности учащихся 4 и 8-х классов).

Перспектива участия РК в международных сравнительных оценочных исследованиях закреплена в Государственной программе развития образования на 2011-2020 годы – базовом документе, определяющем политические и концептуальные рамки развития образования страны в долгосрочной перспективе. В частности, планируется, что Казахстан будет участвовать (наряду с уже известными PISA и TIMSS) в таких международных исследованиях, как: «Изучение качества чтения и понимание текста» (PIRLS), сравнение уровня и качества чтения, понимания текста учащимися начальной школы в странах мира). В соответствии с Госпрограммой поставлена цель – повысить количество обучающихся, успешно освоивших образовательные учебные программы по естественно-математическим дисциплинам, улучшить результаты казахстанских общеобразовательных школ в международных сравнительных исследованиях.

В ходе тестирования оцениваются три области функциональной грамотности: грамотность в чтении, математической и естественнонаучной, грамотность.

Базовым навыком функциональной грамотности является читательская грамотность. В современном обществе умение работать с информацией (читать, прежде всего) становится обязательным условием успешности.

Развитию осознанности чтения необходимо уделять самое пристальное внимание, особенно на первой

ступени образования. Осознанное чтение является основой саморазвития личности — грамотно читающий человек понимает текст, размышляет над его содержанием, легко излагает свои мысли, свободно общается. Недостатки чтения обуславливают и недостатки интеллектуального развития, что вполне объяснимо. В старших классах резко увеличивается объем информации, и нужно не только много читать и запоминать, но, главным образом, анализировать, обобщать, делать выводы. При неразвитом навыке чтения это оказывается невозможным. Осознанное чтение создает базу не только для успешности на уроках русского языка и литературы, но и является гарантией успеха в любой предметной области, основой развития ключевых компетентностей.

Результаты участия Казахстана в PISA и TIMSS показывают, что педагоги общеобразовательных школ республики дают сильные предметные знания, но не учат применять их в реальных, жизненных ситуациях. Выпускники школ в большинстве своем не готовы к свободному использованию в повседневной жизни полученных в школе знаний и умений.

В связи с этим давайте все запомним одну математическую формулу, которая позволит сформировать у учащихся в процессе изучения математики и других дисциплин качества мышления, необходимые для полноценного функционирования человека в современном обществе.

«ОВЛАДЕНИЕ = УСВОЕНИЕ + ПРИМЕНЕНИЕ ЗНАНИЙ НА ПРАКТИКЕ»

Все методы, используемые педагогом, должны быть направлены на развитие познавательной, мыслительной активности, которая в свою очередь направлена на отработку, обогащение знаний каждого учащегося, развитие его функциональной грамотности.

Проблема повышения качества школьного образования остается актуальной, решение которой зависит от профессиональной компетентности педагогических кадров.

Учителю важно знать и помнить о трех основных факторах, определяющих функциональную грамотность сегодняшнего выпускника. *Первый* — это умение самостоятельно решать конкретные жизненные проблемы (в различных сферах — от бытовой, коммуникативной до правовой). *Второй* — компьютерные и информационные умения. *Третий* — коммуникативные умения. Первый фактор никак не связан с типом школы. Вместе с тем, чем выше материальное положение школьника, тем выше оценка умения самостоятельно решать жизненные задачи в различных областях. Что касается других двух факторов, то они примерно в равной степени связаны как с материальным статусом семьи, так и с типом школы.

Учитель должен знать индикаторы функциональной грамотности. Российские ученые выделяют следующие индикаторы грамотности: общая грамотность; информационная; компьютерная; коммуникативная; владение иностранными языками (на уровне бытовой лексики); грамотное решение бытовых проблем; грамотность действий в чрезвычайных ситуациях; пра-

вовая и общественно-политическая грамотность. В свою очередь каждый индикатор включает характеристики умений, раскрывавших его содержание. Они приведены в табл. 1.

Таблица 2. Индикаторы функциональной грамотности школьников и их эмпирические показатели

Индикаторы функциональной грамотности	Умения (эмпирические показатели):
Общая грамотность	Написать сочинение, реферат.
	Считать без калькулятора.
	Отвечать на вопросы, не испытывая затруднений в построении фраз, подборе слов.
	Написать заявление, заполнить какие-либо анкеты, бланки.
Компьютерная	Искать информацию в сети Интернет.
	Пользоваться электронной почтой.
	Создавать и распечатывать тексты.
Грамотность действий в чрезвычайных ситуациях	Оказывать первую медицинскую помощь пострадавшему.
	Обратиться за экстренной помощью к специализированным службам.
	Заботиться о своем здоровье.
	Вести себя в ситуациях угрозы личной безопасности.
Информационная	Находить и отбирать необходимую информацию из книг, справочников, энциклопедий и др. печатных текстов.
	Читать чертежи, схемы, графики.
	Использовать информацию из СМИ (газеты, журналы, радио, телевидение).
	Пользоваться алфавитным и систематическим каталогом библиотеки.
	Анализировать числовую информацию.
Коммуникативная	Работать в группе, команде.
	Расположить к себе других людей.
	Не поддаваться колебаниям своего настроения.
	Приспосабливаться к новым, непривычным требованиям и условиям.
	Организовать работу группы.
Владение иностранными языками	Перевести со словарем несложный текст.
	Рассказать о себе, своих друзьях, своем городе.
	Понимать тексты инструкций на упаковках различных товаров, приборов бытовой техники.

Грамотность при решении бытовых проблем	Выбирать продукты, товары и услуги (в магазинах, в разных сервисных службах, в том числе интерактивных).
	Планировать денежные расходы, исходя из бюджета семьи.
	Использовать различные технические бытовые устройства, пользуясь инструкциями.
	Ориентироваться в незнакомом городе, пользуясь справочником, картой, GPS-навигатором
Правовая и общественно-политическая грамотность	Отстаивать свои права и интересы.
	Объяснять различия в функциях и полномочиях Правительства, Президента, Парламента, Сената, Мажилиса

Предложенные индикаторы функциональной грамотности в большей степени подходят к обучающимся, находящимся на этапе завершения школьного образования и начала самостоятельного существования. Начальная школа ориентирована на достижение элементарной функциональной грамотности как ведущего уровня образованности ученика начальной школы.

Модель формирования и развития функциональной грамотности можно представить в виде плодового дерева. Как любому дереву необходим уход, полив, тепло, свет, так и маленькой личности, приходящей к учителю на урок, необходимы знания, умения и навыки. Поливая это дерево, спланированной, чётко продуманной, слаженной работой, используя современные педагогические технологии, дерево незамедлительно даст плоды — замечательные, достойные восхищения, яблочки (ключевые компетенции), т.е. образованных, успешных, сильных,

способных к саморазвитию, людей.

Дерево — функционально грамотная личность;

Вода — педагогические технологии;

Яблочки — ключевые компетенции;

Лейка — учитель (для того, чтобы поливать, должен постоянно пополняться, т.е. заниматься самообразованием).

Как без полива дерево зачахнет, так и без грамотной компетентной работы педагога нельзя сформировать, добиться развития функциональной грамотности младших школьников.

При условии успешности решения вышеизложенных задач, мы выполним главную цель формирования функционально-грамотной личности, т.е. формирования в организациях образования интеллектуального, физически и духовно развитого гражданина РК.

С. ТУНГУСКОВА,
Методист ГУ «Рудненский
городской отдел образования»
акимата города Рудного.
Костанайская область.

Тілі бірдің – тілегі бір

Жоспар:

I. Кіріспе

1. Мемлекеттік тіл дегеніміз не?

II. Негізгі бөлім.

1. Мемлекеттік тілді қолданудың бүгінгі жағдайы.

2. Мемлекеттік тіл саясаты мен дамуына менің қосатын үлесім.

3. Тіл бірлігі – ел бірлігі.

III. Қорытынды.

1. Мемлекеттік тілді қолданудың бүгінгі жағдайы. Мемлекеттік тіл саясаты мен дамуына менің қатысатын үлесім.

Мемлекетті басқару тілі, заң шығару, сот ісін жүргізу, іс қағаздарын жүргізу тілдері мемлекеттік тіл болып табылады.

Мемлекеттік тілді қолданудың бүгінгі жағдайына келетін болсақ, елбасының өзі қазақ тілінде таза сөйлейді, қазақ тілі заңын шығарды, қазақ тілі жылын жариялады. Түркістан облысы 2002 жылы іс-қағаздарын қазақ тілінде жүргізуге толық көшкен.

Тіл туралы заңы – 1997 жылы 11 шілдеде қабылданған, ол 6 тараудан, 27 баптан тұрады, оның 16-бабында білім беру саласындағы барлық пәндер қазақ тілінде оқытылуы керек деген.

Алаштың ардақты көшбасы – Ахмет Байтұрсынов: «Сөзі жоғалған жұрттың өзі де жоғалады», - дей келе, «Бастауыш мектептер жалғыз үкімет пайдасы үшін болмай, халық пайдасы үшін де боларға керек. Үкіметке керегі мемлекеттегі жұрттың бәрі бір тілде, бір жазуда болу, әр халыққа керегі өз діні, тілі, жазуы сақталу. Солай болған соң, бастауыш

мектеп әуелі, миссионерлік пікірден, политикадан алыс боларға керек, яғни қазақтың діні, тілі, жазуы сұмдық пікір – сауық қолдан тыныш боларға керек. Қазақ дінге нашар күйден өткен, енді қазақты басқа дінге аударамын деу құр әурешілік. Қазақты діннен айыру болмайтын жұмыс. Араб тілі Ислам дінімен бірге келіп қазаққа орнаған. Дінмен байласқан жазу дін жоғалмай, жоғалмайды. Қазақта газет, журнал, кітаптар жоқ кезінде жоғалмаған тіл, газет, журналы шығып, кітаптары басылып жылдан жылға ілгері басып келе жатқанда, қазақ тілі жоғалмас», - депті. Кей тілдердің үстемдігінен қауіп етіп айтқан болар

II. Негізгі бөлім.

1. Мемлекеттік тілді қолданудың бүгінгі жағдайы.

Ата заңымызда жазылғандай, «Қазақстан Республикасының мемлекеттік тілі – қазақ тілі» - деп көрсетілген мәртебеге сонда ғана толыққанды қол жеткіземіз.

«Ана тіліміз – жан дүниеміздің бесігі, дүниетанымымыздың ірге тасы», «Тіл дегеніміз – қай халықтың болмасын кешегі, бүгінгі ғана тағдыры емес, ертеңгі тағдыры. Тіл тазалығы үшін күрес ешқашан тоқталмақ емес» - деп, батыр тұлғалы Б. Момышұлы ана тіліне деген өзінің сүйіспеншілігі мен шексіз құрметін білдіру арқылы, баршамызды осыған шақырып отырған сияқты, сондықтан бізде өз тіліміз үшін осылай күресуіміз керек.

«Халық тілі – тарих шекарасынан әлдеқайда әрекеттен басталатынын, оның рухани өмірінің еш уақытта солмайтын

және өмір бойы қайтадан шешек атып тұратын тамаша гүлі. Тілге бүкіл халық, оның күллі елі — барлық толық ойы мен сезімі туған елінің өлеңінде, әндерінде» - деп жазады орыстың атақты педагогы К.Д. Ушинский.

Дүние жүзінде түрлі халық та, тіл де көп. Ұлттарды бір-бірінен ажыратып бөлетін де, жақындастырып туыс ететін де — оның тілі. Тіл — әр ұлттың ұлт ретінде сақталуының кепілі.

Қазақ тілі қазақ халқының тілі ретінде таным, дәстүр, рухани құндылықтарды сақтаушы, ұрпақтан — ұрпаққа жеткізуші қызметін де атқарып келеді. Ал халықтың өнері, мәдениеті — тілінде.

Қазақ тілі — көркем, сұлу да бай тіл. Біздің мақсатымыз — ата-баба аманат еткен тілді қадірлей білу, көркемділігі мен байлығын сақтап, келесі ұрпаққа жеткізу.

Тілді үйрену — өз тілінді тану. Ұлттық тілді білу, ұлт ділін, қасиетін, мінезін, сырын білу екенін, халықтық салт пен дәстүрді жаңғырту болатынын естен шығармаған жөн.

Халықтың сақталуы — тіліне байланысты. Тіл — халықтың жаны, сәні, болмысы. Адамды мұратқа жеткізетін ана тілі мен ата дәстүрі. Біздің осындай қасиетті мұратымыз — ана тіліміз — қазақ тілі. Ұлы Абай: «Өткірдің жүзі. Кестенің бізі. Өрнегін сендей сала алмас», - деп таңырқап тағзым еткен тіл.

Туған тілім — тірлігімнің айғағы,
Тілім барда айтылар сыр ойдағы,
Өссе тілім мен де бірге өсемін,
Өлсе тілім, мен де бірге өлемін.

Ана тілін үйрену — бұл ұлы іс. Әркім өз тілімен сөйлеуге, анасынан тура үйренген тілмен сөйлеуге тырысу керек. Абай өзіндік көркем шығармаларын

жазғанда халқының өз тілімен жазды. «Бар қасиетті, қадірлі нәрді, ажар кестені толық сипатты өз халқының тілінен табады» - деді, ұлы ғалым, ұстаз М. Әуезов Абай туралы.

Ғ. Мүсірепов:

«Тілден биік асқар жоқ,
Тілден асқан байлық жоқ,
Тілден терең теңіз жоқ», - деген екен.

Ана тілің — еркіндігін теңдіктің жаршысы десек, ғасырлар бойы жалғасқан тәлім-тәрбиені қазақ халқы тіл арқылы жеткізген. Адам баласының бір-біріне жылы лебіз білдіруі, үлкенге құрмет көрсетіп, кішіге ізет танытуы, адамгершілігі сөз анасы — сәлемнен басталады. Оның түп-тамыры анамыздың ақ сүтімен бойымызға енген. Ана тілің — еркіндігің деген осы сияқты.

Тіл мәртебесінің биіктігі — еркін болашақтың ертеңі барлық адам баласы өзінің ана тілінде еркін сөйлеп, ойын анық жеткізуі керек. «Ана тілін жақсы меңгеріп алмай тұрып, өзге пәндерді түсіну мүмкін емес», - дейді Ж. Аймауытов. Анаға құрмет көрсету от басынан бастау алса, ана тіліне деген құрмет те сол жерден басталады. Тіліміздің көмегімен ғылымды игердік, өнер-білімді меңгердік. Халқымыздың асыл қазынасы болған өлең-жырлар мен аңыз-әңгімелер, батырлар жыры — эпостар, суырып салма айтыстар, сөз мәйегі болған мақал-мәтелдер өміріміздің ажырамас бөлігіне айналды.

Қатынас құралымыз — тіл десек, мемлекеттік тілдің өркендеуіне және басқа ұлт өкілдерінің мемлекеттік тілде білім алып, анық таза сөйлеуіне мол да, зор үлес қосып жатқан да құрметті ұстаздар.

Ия, тіл қай ұлтта болса да, қай елде болса да қастерлі, құдіретті. Ол әрбір

адамның бойына ана сүтімен бірге еніп, қалыптасады.

Тіл байлығы әр елдің мақтанышы. Ол атадан балаға мирас болып қалған баға жетпес мұра. Сондықтанда әр адам ана тілін құрметтеуге міндетті, оны шұбарлап сөйлеуге жол бермеу керек. Ана тілі — ар өлшемі. Тілді шұбарлау — арды шұбарлау, көңіл тұнығын лайлау.

Біздің тіліміз — ананың ақ сүтімен бойға сіңген асыл қазынамыз, өз атамекенімізде жүргендіктен өз тілімізде сөйлеу — басты парызымыз. Сол себептен де қазақ тілін ту етіп, кейінгі ұрпаққа бүлдірмей тапсыруға тырысуымыз қажет-ақ.

2. Мемлекеттік тіл саясаты мен дамуына менің қосатын үлесім.

Әр адамның азаматтық қасиеті мен мәдениеті өз халқын, өзінің атамекенін қалай сүйемен, өз ана тілін қалай білуімен өлшенбек. Ананың ақ сүтіне — уызына жарымаған адам қалайша Отаншыл, ұлтжанды болмақ! Әркімнің өз тіліне деген құрметті өз анасына, өз ұлтына, Отанына деген құрмет деп білу керек. Алаштың біртуар Абайы «Естілердің айтқан сөздерін ескеріп жүрген кісі өзі де есті болады» - деп тегін айтпаған.

Мемлекеттік тіл — бұл Отан бастау алатын Ту, Елтаңба, Әнұран секілді діл сондай нышан. Ана тілін армансыз бойға сіңіріңіздер, өйткені бабаларымыздың ғұмыр тәжірибесі, дүниетанымы, мінез-құлқы, өзіндік болмыс-бітімі осы тілде қаттаулы жатыр және ол елдің барша азаматтарын біріктіруі тиіс.

Жергілікті ұлт өкілдері басым тұратын өңірлерде ата-аналардың сұранысына қарай қазақ тілді балабақша санын тиісінше көбейту керек. Екіншіден, қазақ мектептерінің санын өсіру және

осы заманғы технологияның ең соңғы жетістіктерімен жабдыкталуы парыз. Үшіншіден, республикамыздағы орыс мектептерінде қазақ тілі пәні жұмасына екі-үш сағаттық мөлшерде емес, аптасына бес-алты мәрте оқытылуы қажет.

Және де «Тіл бірлігі — ел бірлігі», мемлекеттік тіл ретінде оқытылатын қазақ тілі пәнінің жүктемелері көбейтіліп, жалпы орта білім берудің мемлекеттік стандартына толықтыру енгізілді. Қазақ тілінің болашағы елдігіміздің, Қазақстан мемлекеттігінің аса маңызды мәселесі болғандықтан, тілдің кең қанат жайып, қоғам өмірінің барлық салаларында қолданылуына қол жеткізу бәрімізге азаматтық борыш және «Тілі бірдің — тілегі бір» екендігін әрдайым жадымызда ұстай отырып, ел бірлігінің негізі тіл бірлігіне қол жеткізу жолында қызмет ету парызымыз. Қазіргі таңда көрсетіп отырғандай, ерте ме, кеш пе мемлекеттік қызмет — мемлекеттік тілден тысқары бола алмайтыны ақиқат. Оны қазақ тілін оқып-үйренуге деген зор ынта-ықыластың жыл өткен сайын арта түсуі де айқын аңғартса керек.

3. Тіл бірлігі — ел бірлігі.

Ана тілі — кез келген халықтың сарқылмас байлығы, асыл қазынасы, мәңгілік мұрасы. Қазіргі таңда қазақ тілі туралы мәселелер түрлі қоғамдық, әлеуметтік орталарда талқыланып отыр. Ойлана қарасақ, тәрбиенің өзі тіл арқылы қалыптасады. «Тәрбие — тал бесіктен басталады» дегендей, біріншіден, тәлім-тәрбие, үлгі-өнеге беріп, отансүйгіштік қасиетін қалыптастыруда ана тілінің маңызы зор. Ал екіншіден, ұлағатты ұстаздарымыз шәкірттеріне ұлттық тәрбие беруде ана тілін қолданатыны даусыз ақиқат. Қазақтың ұлы тұлғалары-

ның еңбектерінде ана тілінің маңызы аз айтылмайды емес пе?!

Шығармалары дүниежүзінің қырыққа тарта тіліне аударылған қазақтың аса көрнекті ақыны Мұхтар Шахановтың «Төрт Ана» өлеңі жүректі тербеп, бойына қан жүгіртеді.

Тамырында тамырсыздық індетінен қалқала,

Мазмұн жоқта мазмұнсыздық шыға келер ортаға.

Әр адамда өз анасынан басқа да,
Ғұмырына етер мәңгі астана,
Демеп жүрер, жебеп жүрер арқада,
Болу керек құдіретті төрт ана:
ТУҒАН ЖЕРІ – түп қазығы, айбыны,
ТУҒАН ТІЛІ – мәңгі өнеге айдыны,
ЖАНБАЙЛЫҒЫ, САЛТ-ДӘСТҮРІ –
тірегі,

Қадамына шуақ шашар үнемі.
Және ТУҒАН ТАРИХЫ.

Еске алуға қаншама.
Ауыр, әрі қасиетті болса да.
Құдірет жоқ төрт анаға тең келер
Онсыз санаң қаңбаққа ұқсап сенделер.

Өзге ананың ұлылығын танымас,
Төрт анасын менсінбеген пенделер.
Төрт анадан сенім таба алмаған
Тамырсыздың басы қайда қалмаған?
Төрт анасын сыйламаған халықтың
Ешқашанда бақ жұлдызы жанбаған.
Қасиетті бұл төрт ана – тағдырыңның
тынысы,

Төрт ана үшін болған күрес – күрестердің ұлысы.

Тіл қай ұлтта, қай елде болса да қас-терлі, құдіретті. «Егер, - деп жазады Дағыстанның әйгілі ақыны Расул Ғамзатов, - ертең тілім жоғалар болса, мен бүгін өлуге даярмын».

Қазақстанды қазақша сөйлетудің бір ғана жолы – қазақ тіліне деген қажеттілік туғызу. Сонда ғана мектептер мен басқа да оқу орындарында қазақ тілін игеруге деген ынта, талап пайда болады. Сондықтан істі мектептен, балалардың ұғымын, дүниетанымын, сөз құрастыруы мен жазуын ана тілі дәстүріне сай қалыптастырудан бастаған жөн. Бұл – қазақ халқының келешек тарихи тағдыры.

III. Қорытынды.

«Тіл тағдыры – ел тағдыры», деп бүгінде үлкен-кішінің барлығы атқа қонғанда, бойымызды аулақ салып, бейжай ойланбай жүре алмай, көкірегімде жүрген ойымды бөліскім келеді. Тілі жоғалған елдің өзі жоғалатынын атабабамыз ежелден-ақ жақсы білген. Сол себепті де, Қорқыттың қобызында, Құрманғазы күйінде, Асан қайғының жырында, тіліміз бен дініміздің мұңмұқтажы күй болып төгілді, өлең болып өрілді. Әйтеуір аз айтылған жоқ. Ана сүтімен бойымызға дарыған тәтті тілдің ащы тағдыры айтыла-айтыла бүгінге де жетті. Қазақ тілі бүгін де, болашақта да керек екенін мойындасақ, оны мектептерде оқыту ісін жан-жақты, кешенді жүргізуді қолға алу бәріміздің міндетіміз. Қазіргі таңда 12 жылдық мектепте мемлекеттік тіл саясатын жүзеге асыру, оны қолдану мен дамыту мәселесі қолға алынып отыр. Бұдан кейін қазақ тілінің тамырына нәр жүгіріп, бойына қуат бітеді деп ойлаймын.

**Феруза ӘУЕЛОВА,
Б. Момышұлы атындағы
№44 орта мектептің
бастауыш сынып мұғалімі.
Шымкент қаласы.**

Денсаулықты нығайтудағы жаттығудың маңызы

Бүгінгі таңда әрбір өркениетті мемлекеттің алдына қойған басты мақсаты — өз халқының денсаулығын жақсартуды қамтамасыз ету. Өйткені, денсаулық кез келген адам баласы үшін маңызды құндылық. Сол себепті, еліміздің даму стратегиялық бағдарламасында салауатты өмір салтын қалыптастыру, дене тәрбиесімен, спортпен шұғылдану мәселесі кеңінен қаралып отыр. «Адам денесінің жетілуі — оның саулығы; егер денің сау болса, онда оны сақтамақ керек, ал егер сау болмаса, онда денді сауықтыру керек», - деген ғұлама ғалым әл-Фараби сөзін ескерсек, онда еліміздің әрбір азаматын бала жастан дене тәрбиесімен айналысуға тартудың маңызы зор.

Шын мәнінде, адам баласы үшін өз денсаулығынан асқан байлық жоқ екені әмбеге аян. Расында, өзімізге байыпты қарамаудың салдарынан денсаулығымызды төмендетіп аламыз. Мұның өзі ағзамыздың дұрыс жұмыс істемеуіне әкеліп соғады. Адам ағзасы спорт немесе дене қимылы арқылы қалай болғанда да тынымсыз жұмыс істеу керек. Олай болса, күнделікті жаттығу, жүгіру дененді ширата түсумен қатар, спорттың қалаған түріне икемделе бастауына жол ашады. Жалпы дене шынықтыру жасөспірімдердің ғана емес, ересектердің де күш-қуатын арттырып, олардың денсаулығын шыңдап, қан тамырының жүйелі жұмыс істеуіне ықпал етеді.

Бүгінгі жеткіншек ұрпаққа біліммен бірге дене тәрбиесін беру аса қажет. Қазіргі мектептерде жүргізіліп отырған дене тәрбиесі сабағы оқушылар денсаулығының тиісті деңгейін жоғарылатуда үлкен маңызға ие. Күш-қуат адам өміріне аса қажетті болғандықтан, жеткіншек ұрпаққа біліммен бірге дене тәрбиесін беру және дене тәрбиесі мәдениетін қалыптастыру аса қажет. Яғни, балаларға салауатты өмір салтына сай қағидаларды түсіндіре отырып, болашақтың тірегі болатын дені сау, жан-жақты азамат тәрбиелеу керек. Сонымен қатар дене тәрбиесі сабағында оқушыларға жас ерекшеліктеріне сай тиісті жаттығулар туралы мәліметтер бере отырып, оларды соған үйрету — салауатты өмір салтының ең басты міндеттерінің бірі.

Адам ағзасының қалыптасуы мен жетілуіне көптеген алғышарттар қажет. Мысалы, гимнастикамен, спорт ойындарымен үнемі және жүйелі түрде айналысқан балалардың дене жаттығуларымен айналыспаған құрдастарына қарағанда, денсаулығы мықты болатынын ғылым да, тәжірибе де дәлелдеп келеді. Олай болса, дене шынықтыру — өмірлік қажеті бар денсаулығыңның мықты болуына жасаған сенің өз қамқорлығың және мемлекет тәуелсіздігінің нығаюына қосар үлесің болып табылады. Шынықпаған баланың денесі әр түрлі ауруларға шалдығуы мүмкін, сондықтан дене жаттығуы ғұмыр бойы

қасыңнан қалмауы тиіс. Сонымен қатар күнбе-күн өткізілетін жүйелі жаттығу ғана адамның бойын сергітіп, денені шынықтырады. «Дене жаттығуларымен қалыпты және өз уақытында шұғылданып отырған адам, ауруды құртуға бағытталған ешқандай емдеуді қажет етпейді», - деп, ибн Сина айтпақшы, мектептердегі дене шынықтыру сабақтарында емдік гимнастикасын қолданудың берері тіптен көп. Қазіргі емдік гимнастиканың бір артықшылығы — бұл тек жеке адамды ғана емес, жалпы көпшілік қауымды қамтиды. Мысалы, тыныс алу ағзаларының тұмаудан басқа, өкпе қабынуы, тыныс алу жолдарының бітелуі, демікпе, туберкулез аурулары, т.б. бар. Осы аурулардың пайда болуына көп жағдайлар әсер етеді, соның бірі — сырттан түсетін микробтар. Әрине, ауруды асқындырмау үшін тез арада дәрігерге қаралу керек. Сонымен қатар ауру адамның жағдайы түзелген соң екі күннен кейін емдік гимнастиканы қолданса, емнің әсері, тиімділігі жоғарылайды. Себебі, емдік гимнастика тыныс алуды реттейді, ішкі бұлшық еттерге әсер етеді, қан айналымын жақсартады.

Денсаулықты сақтау үшін, ал одан абзалы, жиі ауыра берудің алдын алу үшін дене жаттығуларын жасаған немесе қозғалыста болған жақсы.

М.Я. Мудеров

Мен өз оқушыларымның тыныс алу мүшелеріне арналған емдік гимнастикада төмендегі жаттығуларды жиі қолданамын:

1. Екі қолмен құшақ жая терең дем алу, қалпына келгенде демді шығару;

2. Тік тұрып, екі қолды арқада ұстап, кеудені керу;

3. Тік тұрып, бір қолды иыққа қойып, екінші қолды созып, терең дем алып, денені оңға-солға бұру, демді шығару;

4. Қолды желкеде ұстап, аяқты алшақ қойып, екі жаққа кезекпен иілу, ретімен дем алу;

5. Екі қолды иыққа қойып, алға-артқа айналдыру және қолды созып артқа айналдыру, демді реттеу. Еңкейіп, екі қолдың ұшын аяқтың ұшына жеткізу. Бұл жаттығуларды орындау барысындағы негізгі ой — әрбір қимыл, әрекет барысында дем алып, дем шығару үрдісін қалыптастыру, т.б.

Кез келген оқушы әрбір жаттығуды дұрыс әрі саналы түрде орындау арқылы денсаулығын шынықтырып, бойындағы қабілетін, табиғи дарынын шыңдай түседі. Әрбір жасалған қимыл-қозғалыс арқылы оқушылардың дене құрылысы жетіліп, өздеріне деген сенімдері беки түспекші. Қайратың тасып, жігеріңе жігер қосатын алып күшті шынығу, шыңдау арқылы бойыңа сіңіре алсаң, табиғат берген құндылықты дұрыс бағалағаның. «Шынықсаң шымыр боларсың», - демекші, еліміздің әрбір азаматы спортпен шынайы айналысып, салауатты өмір салтын өз өмірінің нақты қағидасына айналдыра білгені жөн.

Ерболат ЕСІМОВ,

Б. Сырттанов атындағы орта мектептің дене тәрбиесі пәні мұғалімі.

**Ақсу ауданы,
Жетісу облысы.**

Математика курсындағы теңдеу құруға берілген есептер

Оқушылардың ойлау қабілетін арттыру үшін теңдеу құруға берілген есептерді шығарту маңызды рөл атқарады. Мектеп математика курсында мазмұны әртүрлі есептер бар. Геометриялық мазмұнды есептерге теңдеу құрғанда фигуралар қасиеттері, формулалар қайталанса, физикалық мазмұнды есептерге теңдеу құруда жылдамдық, уақыт, жолға байланысты формулаларды еске түсіреміз.

Теңдеу құруда есептің шартына сәйкес суретті немесе схеманы пайдаланып мынадай тәртіп бойынша есеп сұрағына жауап іздейміз.

1. Есептің берілгенін талдау, түсіну;
2. Есептің сұрағына қарай айнымалыны белгілеу, басқа белгісіздерді алғашқы айнымалы арқылы өрнектеу;
3. Есептің шартына сай белгіленген айнымалыларды салыстыра теңдеу құру, шешу;
4. Есептің шартына сай жауабын жазу, тексеру.

Арифметикалық амалдардың компоненттері арасындағы байланысқа, сан формуласына байланысты берілген мазмұнды есептердің шығару жолдарын қарастырайық.

1-есеп. 45-ке бөлгенде бөліндінің квадратына тең қалдық қалатындай натурал санды табыңдар.

Шешуі: x -ізделінді натурал сан.

$$x = 45q + q^2; q^2 < 45$$

Бұдан, $0 \leq q \leq 6$

$$q = 0; 1; 2; 3; 4; 5; 6$$

Жауабы:

$$x = 0; 46; 94; 144; 196; 250; 306$$

2-есеп. Цифрларының қосындысының үш еселенген көбейтіндісіне тең екі таңбалы санды табыңдар.

Шешуі: x - ондықтар саны, y - бірліктер саны.

$$\overline{xy} = 3(x + y)$$

$$10x + y = 3(x + y)$$

$$7x = 2y$$

$$1 \leq x \leq 9$$

$$0 \leq y \leq 9$$

$$x=2, y=7$$

Жауабы: 27

3-есеп. Цифрларының үш еселенген көбейтіндісіне тең екі таңбалы санды табыңдар.

Шешуі: x – ондықтар саны.

y – бірліктер саны.

Есептің берілгені бойынша теңдеу құрып, оны шешеміз.

$$\overline{xy} = 3xy$$

$$10x + y = 3xy$$

$$10x = 3xy - y$$

$$y = \frac{10x}{3x - 1}$$

мұндағы, $x \in \mathbb{N}$ және $y \in \mathbb{N}$;

$$1 \leq x \leq 9$$

$$1 \leq y \leq 9$$

$$x=1, y=5$$

$$x=2, y=4$$

Жауабы: 15; 24.

4-есеп. Мынадай барлық екі таңбалы сандарды табындар; бұлардың кері тәртіппен, бірақ осы цифрлармен жазылған сандармен қосындысы бір бүтін санның квадраты болады.

Шешуі: $\overline{xy}$ - ізделінді сан
мұндағы, $x \in \mathbb{N}$ және $y \in \mathbb{N}$
 $(10x+y)+(10y+x)=11(x+y)$

$$1 \leq x \leq 9$$

$$1 \leq y \leq 9$$

$x+y=11$ болғанда $11(x+y)$ өрнегінің мәні квадрат бола алады.

Жауабы: 29; 38; 47; 56; 65; 74; 83; 92

5-есеп. Мынадай шартты қанағаттандыратын x -тің натурал мәндерін табындар:

$$2nx=(n+1)x+18; \text{ мұндағы } n \in \mathbb{N}$$

$$\text{Шешуі: } 2nx=(n+1)x+18$$

$$(n-1)x=18$$

$$x=\frac{18}{n-1} \quad (n \neq 1)$$

n және x -тің мүмкін мәндерінің кес-тесін құрайық.

n	2	3	4	7	10	19
x	18	9	6	3	2	1

Жауабы: $x \in \{18; 9; 6; 3; 2; 1\}$

6-есеп. Қандай жағдайда екі бүтін санның көбейтіндісі осы сандардың бөліндісіне тең?

Шешуі: x және y -ізделінді бүтін сандар дейік, сонда шарт бойынша $xy = \frac{x}{y}$ ($y \neq 0$).

$$xy^2 = x, x(y^2 - 1) = 0$$

Берілген теңдеулерді мына мәндер қанағаттандырады:

а) $x=0$, y — нөлге тең емес кез келген бүтін сан;

ә) x — кез келген бүтін сан, $y=1$;

б) x — кез келген бүтін сан, $y=-1$.

7-есеп. 45-ке еселік үш таңбалы санды табындар, сонда ол сан мен оның кері тәртіппен алынған цифрларымен жазылған санның айырмасы 297 болсын.

Шешуі:

$$\overline{xyz} - \overline{zyx} = 297;$$

$$100x + 10y + z - 100z - 10y - x = 297;$$

$$99(x-z) = 297;$$

$$x-z=3 \quad (1)$$

$\overline{xyz}$ саны 45-ке бөлінуге тиіс болғандықтан, $\overline{xyz} : 9$ және $\overline{xyz} : 5$ болады, яғни $\overline{xyz}$ мынадай болады:

$$x + y + z = 9m \quad (2)$$

Және z я беске тең, я нөлге тең.

Егер $z=5$ болса, онда (1) теңдеуінен табатынымыз: $x=8$; егер $z=0$ болса, онда сол теңдеуден табатынымыз: $x=3$.

x пен z -тің табылған мәдерін (2) теңдеуге қоя отырып, табатынымыз:

$$8+y+5=9m; \quad 13+y=9m;$$

$$3+y+0=9m; \quad 3+y=9m.$$

$0 \leq y \leq 9$ екенін ескере отырып, $y=5$ немесе $y=6$ екенін табамыз.

Жауабы. 855 немесе 360.

Мектеп математика курсындағы кездесетін теңдеу құру арқылы шешілетін есептердің шығару жолдарын оқушылардың дәптерге дұрыс жаза білуін қадағалау керек.

Алма ЖЫЛҚАЙДАРОВА,
С. Сейфуллин атындағы облыстық
№11 мектеп-интернат кешенінің
математика пәні мұғалімі.
Орал қаласы.
Батыс Қазақстан облысы.

Кестелер мен пиктограммалар

Оқу бағдарламасына сәйкес оқыту мақсаты:		1.5.2.5 деректерді жинақтау, жүйелеу және толықтыру/қолда бар материалдарды пайдаланып, кестелер, пиктограмма мен диаграммалар құрастыру		
Сабақтың мақсаты		Пиктограмма құрастыруды үйренеді		
Құндылықтар: Еңбекқорлық және кәсіби біліктілік		Апта дәйексөзі: «Білікті білім жинап кәсіп етер, білімнің дәмін татып өсіп өнер»		
Сабақтың барысы				
Сабақтың кезеңі/ уақыты	Педагогтің әрекеті	Оқушының әрекеті	Бағалау	Ресурстар
Сабақтың басы 2 минут	Психологиялық ахуал қалыптастыру «Біз қандаймыз»	Доптардың санын дұрыс санап, пиктограмма түрінде шапшаң әрі дәл көрсетеді	Көңіл-күйлерін көтеріп отыру Тамаша!	Суреттер
Өткенді пысықтау 3 минут	Өткенді пысықтау «Пиктограмма жасау» Тапсырма — доптардың санын дұрыс санап, пиктограмма түрінде шапшаң әрі дәл көрсету. Жұмысты жылдам әрі дұрыс аяқтаған топ жеңімпаз болады.	Пиктограммамен жұмыс жасайды	 Тамаша!	
Сабақтың ортасы 20 минут	Жаңа тақырып Ұжымдық жұмыс. 1-тапсырма Әлия анасымен бірге отбасы үшін әр түрлі тағам дайындағанды ұнатады. Әлияның отбасы қандай тағам түрін ұнататынын анықта Атасы — ет. Әжесі — ет. Әкесі — манти, ет. Анасы — ботқа, ет, манти. Ағасы — ботқа, манти, сорпа, ет. Әлия — ботқа, манти, сорпа, ет, балық. ЕБҚ Пиктограммадан отбасының ең көп жейтін тағамы не екенін тап, оны ата Ж.: Ет.		Дескриптор: Пиктограммаға қарап, кімнің нені жақсы көретінін айтады. Пиктограммамен жұмыс жасай алады 	Слайд

Сергіту сәті 2 минут	Топтық жұмыс Пиктограмма құру. Кестені толтырып, берілген тағамдарды фигуралармен көрсету. Таңғы ас. Айгүл отбасымен бірге таңғы аста мына тағамдарды жейді: <table border="1" data-bbox="363 645 805 851"> <tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> </table> Сөйлемдерді толықтыр Отбасы ____ жұмыртқа жейді. Отбасы ____ тоқаш жейді. Отбасы ____ стақан йогурт ішеді. Отбасы ____ стақан шырын ішеді. Отбасы ____ бутерброд жейді. Отбасы таңғы ас кезінде ____ көп жейді. Отбасы таңғы ас кезінде ____ аз жейді. Өзіндік жұмыс. 2-тапсырма Мәтін және кесте бойынша пиктограмма құр. Әлия – алма, алмұрт, қара өрік. Сырым – қара өрік, алма. Сәуле – алма. Сергіту сәті. Нейрожаттығулар жасау Жұптық жұмыс. 3-тапсырма Есептің сұлбасы бойынша қысқа шарт құрастыр, есепті шығар. 1-топ. А. Алма – 5.																					Пиктограмма құрады Жеке жұмыс жасайды Жаттығу жасайды	Дескриптор: Пиктограмма құрады. Берілген тағамдарды фигуралармен көрсетеді. Сөйлемдерді толықтырады. Тамаша! Жарайсыңдар! Дескриптор: Пиктограмма құрады Кімнің нені жақсы көретінін фигуралармен көрсетеді Жарайсыңдар! Дескриптор: Есептің сұлбасы бойынша қысқа шарт құрастырады Есеп шығарады. Кері есептер құрастырады. Тамаша! Жарайсыңдар! 	Слайд Оқулық Жұмыс дәптері

Сабақты қорыту 10 минут Қосымша тапсырма 3 минут Кері байланыс 5 минут	Алмұрт – 3. Барлығы – ? $5+3=8$ Ж: Барлығы 8 жеміс бар 2-ТОП. Ә. Алма – 5. Алмұрт – ?, 2-еуі кем ? Ш: $5 - 2 = 3$ Ж.: Себетте 3 алмұрт бар 3-топ Болды – 9 жеміс. Алынды – 4 алмұрт. Қалды – ? Жеміс. $9 - 4 = 5$ Ж: Қалғаны 5 жеміс. ҚЖ: Жеке жұмыс «Суретті есеп» ойыны Белгісіз сандарды тауып, есепті шығарады. Кері байланыс 	Есепті шығарады Қосымша жұмыс орындайды Кері байланыс жасайды	Дескриптор: Суреттердің орнына сандарды қойып, есептеу жүргізеді. Өз бетінше жұмыс жасайды. «Смайликтер» әдісі	 Суреттер Таратпа материалдар Кері байланыс тақтасы
--	---	--	--	---

Ляйля Амантаевна
БЕКМУХАНОВА,
«Ақмола облысы білім
басқармасының
Целиноград ауданы
бойынша білім бөлімі
Қаражар ауылының
жалпы орта білім беретін
мектебі» КММ бастауыш
сынып мұғалімі.
Ақмола облысы.

Биквадрат теңдеу

Роза Серікқызы ЖУКЕЕВА,
«Спортқа дарынды балаларға арналған
мамандандырылған облыстық мектеп-интернаты» КММ
математика пәні мұғалімі.
Орал қаласы, Батыс Қазақстан облысы.

Жалпы мақсаты	Оқушылардың биквадрат теңдеулерді жаңа айнымалы енгізу әдісімен шешу алгоритмін біле отырып, есептер шығаруда дұрыс қолдана білуге үйрету, өтілген тақырып бойынша білімдерін тереңдетіп, жинақтап, жүйелеу. Оқушылардың логикалық қортынды жасау, салыстыру, талдау білігін дамыту; Қарым-қатынас ұстанымдарын, өзінің және сыныптасының жұмысын бағалауда жауапкершілік қасиеттерін қалыптастыру. Бірлескен ынтымақтастық, іс-әрекет жасау.
Оқу нәтижелері	Биквадрат теңдеуді және квадрат теңдеуге келтірілетін теңдеулерді шешу алгоритмін меңгереді. Алгоритмді есептер шығаруда қолдана алады.
Тапсырмалар	Жеке, жұптық, топтық жұмыстар, семантикалық карта, тест, есептер, бағалау
Сабақ түрі	Бірлескен ізденіс сабағы
Керекті жабдықтар	Оқулық, үлестірме ресурстар, «Табысқа жету» парағы, интербелсенді тақта.
Сабақтың әдіс-тәсілдері	«Білу» тапсырмалары; Ой қозғау «Шатасқан баулар» стратегиясы. «Түсіну» тапсырмалары; Семантикалық карта. «Қолдану» тапсырмалары. Есептер жинағы «Талдау» тапсырмалары; Топтық, жеке жұмыс. «Жинақтау» тапсырмалары. Тест. «Баға беру» Тапсырмаларды өз бетімен біртіндеп орындату арқылы бағалау әдістері: Формативті және суммативті бағалау, табыс критерийлері қолданылады. Жеке, жұппен және топпен жұмыстар жүргізіледі.

Сабақтың барысы. Тренинг (Жағымды көңіл-күй ахуалын тудыру)
Топқа бөлу: Оқушылар формула жазылған кескіндер суырады, оларды сөйлетеді. Жасыл түс – Виет, Сары түс – Әл-Хорезми, Қызыл түс – Фибоначчи.

Сабақ кезеңдері	Мұғалім әрекеті	Оқушы әрекеті																					
Кіріспе	Слайд №1 (титул) Ұйымдастыру. Сабаққа қатысуларын тексеру. Слайд №2 (тақырып, күн жады) Сабақ тақырыбы, күннің жады дәптерлеріне жазылады. Слайд №3 (сабақтың мақсаты) Биквадрат тендеулерді шешу алгоритмін еске түсіру. Биквадрат тендеуді шешу алгоритміне тоқталу <table border="1"> <tr> <td colspan="3">Биквадрат тендеу $ax^4+bx^2+c=0, a \neq 0$</td></tr> <tr> <td colspan="3">Шешу алгоритмі</td></tr> <tr> <td>1.</td><td>Айнымалыны енгізу</td><td>$x^2, t \geq 0$</td></tr> <tr> <td>2.</td><td>Шыққан квадрат тендеу</td><td>$at^2 + bt + c = 0$</td></tr> <tr> <td>3.</td><td>Квадрат тендеудің түбірлерін табу</td><td>$t_{1,2} = \frac{-b \pm \sqrt{b^2 - 4ac}}{2a}$</td></tr> <tr> <td>4.</td><td>Алмастыру арқылы алғашқы айнымалының мәнін табамыз</td><td>$\begin{cases} x^2 = t_1 \\ x^2 = t_2 \end{cases}$</td></tr> <tr> <td>5.</td><td>$t_k < 0, t_k > 0, t_k = 0$</td><td>Түбірі жоқ $x = \pm \sqrt{t_k}, x = 0$</td></tr> </table> Сабақтың мақсаты айтылады. Слайд №4 («Табысқа жету» бағалау парағы) Сабақты меңгерудегі оқушы үшін табыс критерийілерімен таныстырылады. Слайд №5 (Үй тапсырмасын тексеру) Үй тапсырмасын тексеру: жауаптары бойынша. № 4В.33; 4В.34 (а) ± 2; 6) ± 2; (а) ± 1; 6) $\pm \sqrt{5}$) Слайд №6, №7 («Шатасқан баулар») Үй тапсырмасы бойынша 9 сұрақтан тұратын «Шатасқан баулар» стратегиясы бойынша өткен тақырыптарды қайталау. (Мұғалім оқушыларға дұрыс және дұрыс емес тапсырмалар мен сұрақтар береді).	Биквадрат тендеу $ax^4+bx^2+c=0, a \neq 0$			Шешу алгоритмі			1.	Айнымалыны енгізу	$x^2, t \geq 0$	2.	Шыққан квадрат тендеу	$at^2 + bt + c = 0$	3.	Квадрат тендеудің түбірлерін табу	$t_{1,2} = \frac{-b \pm \sqrt{b^2 - 4ac}}{2a}$	4.	Алмастыру арқылы алғашқы айнымалының мәнін табамыз	$\begin{cases} x^2 = t_1 \\ x^2 = t_2 \end{cases}$	5.	$t_k < 0, t_k > 0, t_k = 0$	Түбірі жоқ $x = \pm \sqrt{t_k}, x = 0$	Сабақ мақсатын шығаруға қатысады Дұрыс жауаптары бойынша өзін-өзі тексереді Ұпайлары бағалау парағына қойылады «Шатасқан баулар» тапсырмасындағы сұрақтарға жауап береді. Ауызша жауап береді
Биквадрат тендеу $ax^4+bx^2+c=0, a \neq 0$																							
Шешу алгоритмі																							
1.	Айнымалыны енгізу	$x^2, t \geq 0$																					
2.	Шыққан квадрат тендеу	$at^2 + bt + c = 0$																					
3.	Квадрат тендеудің түбірлерін табу	$t_{1,2} = \frac{-b \pm \sqrt{b^2 - 4ac}}{2a}$																					
4.	Алмастыру арқылы алғашқы айнымалының мәнін табамыз	$\begin{cases} x^2 = t_1 \\ x^2 = t_2 \end{cases}$																					
5.	$t_k < 0, t_k > 0, t_k = 0$	Түбірі жоқ $x = \pm \sqrt{t_k}, x = 0$																					
«Білу тапсырмалары»																							

	«Шатасқан баулар» $ax^4 + bx^2 + c = 0$ бұл квадрат теңдеу; $5x^4 - 6x^2 + 1 = 0$ биквадрат теңдеудің коэффициенттері $a=5$, $b=-6$, $c=1$; - Квадрат теңдеудің дискриминанты нөлден үлкен болса екі түбірі бар; - Биквадрат теңдеудің түбірлерінің ең көп шешімі екеу; $ax^4 + bx^2 + c = 0$, $a \neq 0$ теңдеуі биквадрат теңдеуі деп аталады; - Келтірілген квадрат теңдеудің түбірлерінің қосындысы қарама-қарсы алынған екінші коэффициентке, көбейтіндісі бос мүшеге тең. $x_1 + x_2 = -p$, $x_1 \cdot x_2 = -q$; - Дискриминант формуласы $D = b^2 - 4ac$; - Квадрат теңдеудің $a + b + c = 0$ болса, түбірлері 1 және c; $D = 0$ болғанда квадрат теңдеудің бір түбірі бар. Оқушылар берілген тапсырмаға дұрыс, дұрыс емес деп тапсырманың қатесін тауып өз ойын айтып жауабын түсіндіреді. (СТО, топтық талдау) Слайд №8-11 (Тарихи мәлімет) Қосымша. 3 оқушыдан сұралады	Жауаптары бағалау парағына белгіленеді
Негізгі бөлім «Түсіну» тапсырмалары	Семантикалық карта. 4 нұсқада 3 минутта орындайды. Сағат тілімен бағыттас айналдырып, келесі оқушы дұрыс жауап кілтімен тексереді. Жинаған ұпайлары бағалау парағына түсіріледі. Биквадрат теңдеу I нұсқа Сыныбы _____ Аты-жөні _____ Күні _____	Жеке тапсырма орындалады. Жоғары және төмен дәрежелі сұрақтарға жауап береді.

«Қолдану»

№	Тендеу	a	b	c	Квадрат тендеу	Биквадрат тендеу	$D > 0$	$D < 0$	$D = 0$	Түбірлер саны
1	$4x^2 + 2x - 3 = 0$									
2	$x^4 - 2x^2 + 4 = 0$									
3	$x^2 - 2x + 1 = 0$									
4	$x^4 + 4x^2 + 4 = 0$									

Барлық ұпай саны _____
8-сынып Биквадрат тендеу (жауаптары)
I нұсқа

№	Тендеу	a	b	c	Квадрат тендеу	Биквадрат тендеу	$D > 0$	$D < 0$	$D = 0$	Түбірлер саны
1	$4x^2 + 2x - 3 = 0$	4	2	-3	+		+			2
2	$x^4 - 2x^2 + 4 = 0$	1	-2	4		+		+		0
3	$x^2 - 2x + 1 = 0$	1	-2	1	+				+	1
4	$x^4 + 4x^2 + 4 = 0$	1	4	4		+			+	0

2-4 нұсқалар жауаптарымен қосымша №2 бетте

Түсінгендерін қолданып орындауға топтарға тапсырмалар беріледі.

Берілген тапсырмаларды белгіленген уақытта үлгергендерінше орындайды, дәптерлеріне жазады.

№1. Биквадрат тендеудің түбірлерін табындар.

$$x^4 + 8x^2 - 9 = 0, \quad x^2 = y, \quad y \geq 0, \quad y^2 + 8y - 9 = 0$$

Виет теоремасы бойынша $y_1 = -9$ $y_2 = 1$

$$x^2 = -9 \text{ бөгде түбір. } x^2 = 1, \quad x = \pm 1; \quad x_1 = -1,$$

$$x_2 = 1$$

Жауабы: -1; 1.

Бірін-бірі тексереді
 Барлық жинаған ұпай төменге жазылады.

Жинаған ұпайлары бағалау парағына түсіріледі.

Бұрыннан білетін білімдерін пайдалана отырып әр оқушы ойларын ортаға салады, талдайды, салыстырады, бір шешімге келеді.

«Талдау» «Жинақтау»	№2. Биквадрат теңдеудің түбірлерін табыңдар. $x^4 - 4x^2 + 4 = 0$ $x^2 = y, y \geq 0$ $y^2 - 4y + 4 = 0$ $(y-2)^2 - 0, y_1 = y_2 = 2$ $x^2 = 2, x = \pm\sqrt{2}, x_1 = -\sqrt{2}, x_2 = \sqrt{2}$ Жауабы: $-\sqrt{2}; \sqrt{2}$ №3. Биквадрат теңдеудің оң түбірін табыңдар. $x^4 + 15x^2 - 16 = 0$ $x^2 = t, t \geq 0$ $t^2 + 15t - 16 = 0$ $1 + 15 - 16 = 0, t_1 = 1, t_2 = -16$ $x^2 = -16 \text{ бөгде түбір, } x^2 = 1, x = \pm 1; x_1 = -1, x_2 = 1$ Жауап: 1. 4В. 35 (а) Теңдеуді шешіндер: $9x^4 + 5x^2 - 4 = 0$ $x^2 = t, t \geq 0$ $9t^2 + 5t - 4 = 0$ $a = 9, b = 5, c = -4.$ $D = b^2 - 4ac = 5^2 - 4 \cdot 9 \cdot (-4) = 25 + 144 = 169$ $t_1 = \frac{-b + \sqrt{D}}{2a} = \frac{-5 + 13}{18} = \frac{8}{18} = \frac{4}{9}.$ $t_1 = \frac{-b - \sqrt{D}}{2a} = \frac{-5 - 13}{18} = \frac{-18}{18} = -1.$ $x^2 = \frac{4}{9},$ $x = \pm\sqrt{\frac{4}{9}} \quad x_1 = -\frac{2}{3}, x_2 = \frac{2}{3}.$ Жауабы: $-\frac{2}{3}, \frac{2}{3}.$ Шығарылған есептерді талдап түсіндіреді. Топ атына қайтадан оралайық. Топтарыңыздың аты туралы қысқаша бір сөйлеммен не айтар едіңіз? Тест тапсырмалары I нұсқа 1. Берілген теңдеулердің қайсысы биквадрат теңдеу болады?	Топтар бір-бірін тыңдайды, - сұрақтар қояды, бағалайды. Есептерді жеке, жұппен, топпен орындайды. Тақтада орындалады. Оқушылар қателерін табады. Өзіндік көз-қарастарын айтады Жауаптары бағалау парағына белгіленеді Жеке, жұптық, топтық жұмыс. Бірінің жұмысын бірі тексереді. Топтар бір-бірін тыңдайды, - сұрақтар қояды, бағалайды.
-----------------------------------	---	--

«Баға беру»	A) $x^4-2,5x+7=0$ B) $3,2x+x^3=0$ C) $3x^2+0,1x-5=0$ D) $6x^2+0,1x^3+13=0$ 2. $3x^4+0,1x^2-5=0$ тендеуінің коэффициенттері мен бос мүшесін атаңдар. A) $a=3, b=0,1, c=5$ B) $a=3x^2, b=1, c=-5$ C) $a=3, b=0,1, c=-5$ D) $a=3, b=-5, c=0$ 3. Дискриминант формуласын анықта A) $D=b^2-4ac$ B) $D=b-4ac$ C) $D=-b^2-4ac$ D) $D=b^2+4ac$ 4. Квадрат тендеу түбірлерінің формуласы: A) $x_{1,2}=\frac{-b\pm\sqrt{D}}{2a};$ B) $x_{1,2}=\frac{-2b\pm\sqrt{D}}{2};$ C) $x_{1,2}=\frac{b^2\pm\sqrt{D}}{2a};$ D) $x_{1,2}=\frac{-b+\sqrt{D}}{2a}.$ 5. Екі түбірі болатын квадрат тендеуді көрсет A) $-x^2+6x-11=0$ B) $2x^2-5x+7=0$ C) $x^2-5x-8=0$ D) $3x^2-x+2=0$ 6. Екі санның қосындысының мәні 15, ал көбейтіндісінің мәні 54. осы сандарды тап. A)-6;-9 B) 3;18 C) -3;18 D) 6;9 7. $2x^4-10x^2+8=0$ биквадрат тендеудің түбірлерін тап. A) 2; -10; 8. B) -1; 1; -2; 2 C)-1; 1; -4; 4 D) -2; 2 <table border="1"> <tr> <td>1</td><td>2</td><td>3</td><td>4</td><td>5</td><td>6</td><td>7</td></tr> <tr> <td>A</td><td>C</td><td>A</td><td>A</td><td>C</td><td>Д</td><td>В</td></tr> </table> Тақырыптың білімдегі және күнделікті өмірдегі маңыздылығы қандай?	1	2	3	4	5	6	7	A	C	A	A	C	Д	В	
1	2	3	4	5	6	7										
A	C	A	A	C	Д	В										
Үйге тапсырма	§6-10, 4В. 35 (а) 1,3 түбірлері бола ма, болса қандай жағдайларда болатынын анықтап, негіздеу керек. (Ізденіс тапсырмасы)	Үй тапсырмасын күнделіктеріне жазады														
«Кері байланыс» Рефлексия	Не оңай болды? Не қиын болды? Нені үйрендің? Сұрақтарға жауап беру.															

Қорытынды	- Ендеше, бүгінгі сабағымызды қорытындылай келе, өз жұмысымызға қошемет білдіріп, қол соғып қояйық және бағалау жүргізейік. <i>Формативті бағалау:</i> «қолпаштау». <i>Суммативті бағалау:</i> Сабақтағы жетістіктерінің жиынтығы және әр оқушының жұмыстары бойынша баға қойылады.	Ой-пікір айтады, сабақ туралы өз ойын стикерге жазады Табыс критерийлерімен тапсырмаларды орындау деңгейлеріне қарай өз-өзін бағалайды
------------------	---	---

ҚОСЫМША

Тарихи мәлімет

1. «Квадрат тендеу» терминін алғаш берген әйгілі философ Кристиан Вольф болса, ал «дискриминант» терминін енгізген ағылшын математигі Сильвестер Джеймс Джозеф.

Квадрат тендеулерді шешу формуласын алғаш рет 1202 жылы Европада итальян математигі Леонардо Фибоначчи тапқан.

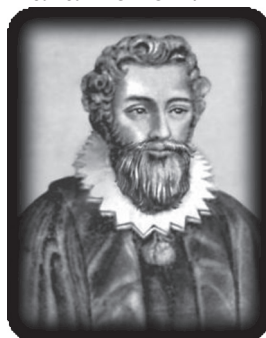

2. $ax^4 + bx^2 + c = 0$, $a \neq 0$ биквадрат тендеуді квадрат тендеуге келтіріп шешімін табады. Ал квадрат тендеуді шешудің әдістері Орта Азияның белгілі

математигі Әл-Хорезмидің (IX ғасырда) еңбегінде толық жазылған. Оның еңбектерінің бірі «Хибас ал-джебр вал-мукабала» деп аталады.

3. 16-ғасырда үшінші және төртінші дәрежелі тендеулерді шешуде итальян математиктері Н. Тарталья, А. Фиоре, Д. Кардано және т.б. көп үлес қосқан. 1535 жылы А. Фиоре мен Н. Тарталья арасында ғылыми жұмыстарына байланысты пікірлерінде әр түрлі көзқарас туындаған. Өз жұмыстарын дәлелдеу мақсатында Тарталья Фиоренің берген 30 есебін 2 сағат 30 минут ішінде шығарып берсе, ал Фиоре, Тартальяның берген есептерінің бірін де орындай алмаған екен.

Праздник Осени

Цель: повторить основные приметы и признаки осени.

Задачи:

Развивающая — развивать творческие способности учащихся, навыки выразительного чтения, знания примет осени;

Воспитательная — воспитывать чувство доброты, взаимовыручки, чувство ответственности.

Оборудование: костюмы, декорации, листья, музыкальное оформление.

Действующие лица:

Ведущий, Ветер, Уточки, Осень, Сентябрь, Октябрь, Ноябрь, Ёж, Овощи, Грибы.

Ход праздника

Ведущая:

Ой вы, гости дорогие, как мы рада видеть вас,

Нынче праздник Осенины мы справляем. В добрый час!

Осень — праздник урожая, знаменит на весь наш край,

Поздравляем, приглашаем наш отве-
дать каравай.

Знаменито хлебосольство за обеден-
ным столом.

Поздравляем, приглашаем к нам зайти
в осенний дом.

(Исполнение монтажа. Звучит осенняя музыка)

1-й чтец:

Жерге үзіліп түседі,
Қызыл, жасыл алмалар.
Жапырақтар сарғаяр,
Жалғызсырап ағаштар.

2-й чтец:

September is a time
Of beginning for all
Beginning of school
Beginning of fall.

3-й чтец:

В теплую страну уточки летели,
Осень отыскать с нами захотели.
Уточки вы наши, мимо не летите,
Осень золотую детям отыщите.

Под музыку, крикая, вбегают три уточки.

1-я уточка: Стало солнце холоднее,
стали сумерки длиннее.

2-я уточка: Стали дни короче и темнее
ночи.

3-я уточка:

Но ведь это не преграда,
Чтобы Осень встретить рядом.

1-я уточка:

В небе тучи ходят низко,
Бродит Осень близко-близко.

2-я уточка: Это самый верный знак.

3-я уточка: Это верно, это так.

Уточки (хором). Крик-крик-крик!

Ведущая: Милые уточки, вы помогли
нам узнать, где сейчас находится Осень.
А перед тем как вы улетите зимовать в
теплые края, давайте станцуем с нашими
малышами веселый танец под названием
«Утята».

*Исполнение танца «Утята». На танец
выходит дет. сад. Уточки убегают.*

*Внезапно зал оглушает вой ветра (за-
пись). Ведущая зажимает уши руками и
приседает.*

Ведущая: Ой, что за ветер ворвался к
нам! Может быть, он хочет расстроить
наш веселый праздник Осени? Ветер, ве-
тер, уймись, с ребятами подружись!

*«Врывается» Ветер-почтальон. Неко-
торое время он бежит по залу с надутыми
щеками и дует на ребят. Потом успокаи-
вается и подходит к ведущей. Звук вихря
умолкает.*

Ветер: Что, напугал я вас?

Ведущая: Да, чуть всех со своих мест не
сдул. Зачем ты явился к нам, Ветер?

Ветер: Я почтальоном работаю, почту разношу. Да не простую, а осеннюю. Письма написаны на кленовых листочках разного цвета. *(Показывает разноцветные кленовые листочки, вырезанные из бумаги.)* Видите, сколько у меня писем.

Ходит Ветер-почтальон, всем разносит почту он.

Все посланья непростые, листья кленов золотые.

Разные, разные, желтые и красные,
Шелковые, влажные, очень важные.

Ведущая: И нам письмо принес?

Ветер: А как же! *(Вручает письмо-листок)*

Ведущая *(читает):*

Буду рада видеть вас,

К вам сама явлюсь сейчас.

Подпись — красавица Осень.

- Вот здорово, сейчас сама красавица Осень к нам в гости торопится.

Ветер: Я слышу, что подъехала волшебная карета. Это сама Осень к нам сейчас войдет.

Звучит торжественная музыка, зрители аплодируют. Ветер бежит к двери и величественно вводит в зал красавицу Осень, у которой в руке нарядное лукошко с дарами.

Ведущая: Добро пожаловать, дорогая Осень, как говорится, милости просим.

Осень: Здравствуйте, дорогие ребята. Рада видеть вас сегодня на празднике в мою честь. Может быть, погода сегодня на улице и не очень хорошая, зато я вижу, что в школе вашей тепло и светло и вы встречаете меня с радушием.

Ведущая: Тепла-то мы не больно ждем, все-таки осень — не самое теплое из всех времен года. Зато красавицей тебя точно назвать можно.

Ветер: Вон как все деревья разукрашены!

Ведущая:

Осень, с кем ты к нам пришла,
Что за гостинцы принесла?

Осень: А пришла я не одна. Меня всегда и везде сопровождают братья-царевичи: царевич Сентябрь, Царевич Октябрь и царевич Ноябрь. Решили сегодня потешить, повеселить вас да показать, на что они способны. У каждого из них есть помощники.

Месяцы (вместе): Дозволь же, сестрица, начать праздник!

Осень *(встает с трона и объявляет)*

Дозволяю начать праздник!

Повеселимся же сегодня вволю!

А то придумали, что осень — унылая пора!

Начинай-ка ты, Сентябрь-чародей,

Братец мой любимый, милый, шаловливый!

Представь нам своих помощников.

Звучит фонограмма песни «Урожай собирай» (муз. А. Филиппенко, сл. Т. Волгиной).

Появляются овощи.

Осень:

В давние времена жили

На одном огороде овощи.

Огурец. Цияр. Cucumber.

Я — веселый молодец,

Я — веселый огурец.

Капуста. Орамжапырак. Cabbage.

Без меня на грядке пусто,

А зовут меня — капуста.

Лук. Пияз. Onion.

Без меня вы как без рук,

В каждом блюде нужен лук.

Помидор. Қызынақ. Tomato.

Любят дети с давних пор

Вкусный, сладкий помидор.

Морковки. Сәбіз. Carrot.

Мы нарядны и стройны

И, конечно, всем нужны.

Всем мы дороги и любы —

Поострее были б зубы.

Нет, не всяким едокам

Мы, морковки, по зубам.

Картошка. Кармон. Potato.

Я — картошка — объеденье!

Всем ребятам — идеал!
Тот не знает наслажденья,
Кто картошки не едал.
Картошка, картошка —
Урожай богатый!
Вкусную картошку
Любят все ребята.
Сценка «Спор овощей»

Овощи: (вместе)

Ой, ой-ей-ей!
Нас сложили очень густо,
Не дави же так капуста
Ты толста и так кругла
Ты на спинку мне легла
Не толкайся ты картошка
Вправо откатись немножко
Я малышка чесночок,
Не давите мне на бок.

Морковь:

Вы ответьте мне по чести,
в вашей не нуждаюсь лести,
Главный овощ я - морковка!
В ротик прыгаю я ловко!
Содержу я витамин
Очень нужный каротин.

Чеснок:

Не хвались ты каротином
Я от гриппа и ангины,
От простуды, разной хвори,
Съешь меня - не будет боли!

Свёкла:

Чесноку не верьте, дети
Самый горький он на свете
Я свеколка — просто диво,
Так румяна и красива!
Будешь свеколкой питаться,
Кровь вся будет очищаться!

Морковь:

Очищается вся кровь?
Главный овощ я - морковь!
Вот и огурец пострел
К нам неожиданно подоспел.

Огурец:

Что? Огурчик вам не нужен?
Без него, ну что за ужин?

И в рассольник, и в салат
Огурчику каждый рад!

Капуста:

Я — капуста, всех толщей!
Без меня не будет шей
Борщ, салат и винегрет
Любят кушать на обед
И при том учтите, дети
Главный овощ я в диете.

Помидор:

Вы кончайте глупый спор,
Всех главнее — помидор
Раскрасавец хоть куда,
Я не овощ, а звезда!

Осень:

Надо нам, ребята, овощи помирить.
Давайте споем осенние частушки.

Все:

Мы осенние частушки пропоем сейчас
для вас

Громче хлопайте в ладоши, веселей,
встречайте нас.

Мальчики:

На себе всегда мы ловим восхищенья
взоры!

Красоту нам и здоровье дарят помидо-
ры!

Девочки:

Мы секрет румян достали от прабабки
Феклы,

Лучше всех румян заморских сок от на-
шей свеклы

Мальчики:

Нет вкуснее яблок спелых - это знает
детвора

Как мы яблоки увидим

Сразу все кричим; «ура-а-а».

Девочки:

Ухажеров нынче 100 под нашими окош-
ками

Все желают получить пирожок с кар-
тошкой.

Мальчики:

Не боеем больше гриппом, не боимся
сквозняка,

Все таблетки заменяет нам головка чеснока.

Осень: Молодец, сынок Сентябрь! А теперь пришел твой черед, сын мой второй, Октябрь золотой! Покажи свое умение и представь свои творенья!

Октябрь:

В золотой карете,
Что с конем игривым,
Проскакала осень
По леса и нивам.
Добрая волшебница
Все переиначила:
Ярко-желтым цветом
Землю разукрасила.

(Ю. Капустина)

Октябрь:

Гонит осень в небе тучи,
Пляшут листья во дворе.
Гриб, надетый на колючки,
Тащит еж к своей норе.

Под фонограмму песни «За грибами» (муз. и сл. В.Селезневой) в класс входит ученик в костюме ежа.

Ёж: Здравствуйте, ребяташки!

Как у вас делишки?

Встрече нашей очень рад

Выходи, грибной отряд!

Ёж достаёт барабан и начинает в него бить: раз-два, раз-два. В зал входят попарно дети, изображающие грибы. Они идут по кругу и исполняют «Марш грибов».

Грибы:

Раз-два, раз-два,
Три — ребятушки, вперед!
Все с дороги, прочь с дороги —
Наш грибной отряд идет!
Вот и мы! Встречаем солнце —
Разноцветных шляпок ряд.
Дружно вылезли и утром
Все мы вышли на парад!
Раз-два, раз-два,
Три — ребятушки, вперед!
Прочь с дороги, все с дороги —
Наш грибной отряд идет!

Ёж загадывает загадки о грибах.

Белый гриб:

Царь грибов на толстой ножке,
Самый лучший для лукошка.
Он головку держит смело,
Потому что гриб он...

Дети: Белый.

Ёж: Ребята, почему этот гриб так называют?

Выслушиваются ответы детей.

- Оказывается, белые грибы всегда остаются белыми — и на сковородке, и в супе, и в сушеном виде. На то они и белые. В народе белый гриб называют царем грибов, а иногда полковником.

Опёнок:

Что за ребятки на пеньках,
Столпились тесной кучкой.
И держат зонтики в руках,
Застигнутые тучкой?

Дети: Опята.

Маслёнок:

Будто смазанные маслом,
Мы блесим на солнце красном.
Как лесные дошколята,
Под сосной растут...

Дети: Маслята.

Подосиновик:

Я родился в день дождливый,
Под осинкой молодой —
Круглый, гладенький, красивый,
С ножкой толстой и прямой.

Дети: Подосиновик.

Ёж: Ребята, я для вас приготовил еще несколько вопросов. У этих грибов шляпки бывают и красными, и желтыми, и бурыми, и лиловыми.

Дети: Это сыроежки.

Ёж: Какой гриб кончает лето?

Дети: Груздь.

Ёж: Проверим, умеете ли вы собирать грибы.

Проводится игра «СБОР ГРИБОВ».

Осень: Спасибо, еж, за загадки, за игру. А вам, ребята, за то, что хорошо знаете грибы.

Еж: Нам пора отправляться в свой лес. Прощайте! А что это за звуки я слышу?

Раздаются крики птиц.

Октябрь:

Птицы на юг улетели:

Гуси, грачи, журавли...

Вот уж последняя стая

Крыльями машет вдали.

Осень: Спасибо, сынок Октябрь! И твои помощники мне очень понравились. А теперь твоя очередь, сын мой серьезный, Ноябрь морозный!

Ноябрь:

Уж небо осенью дышало,

Уж реже солнышко блистало,

Короче становился день.

Лесов таинственная сень,

С печальным шумом обнажалась...

(А.С. Пушкин)

- Уж не представляю, чем тебя, матушка, порадовать. Сама знаешь, тоскливая пора — поздняя осень.

Земля остыла, улетели птицы,

Закончился осенний листопад.

Колючим холодом и первым снегом

Ноябрь уж укрывает голый сад.

Пруды замерзли, и слегка

Ледком подернулась река.

Ноябрь: Хорошо, давайте с вами поиграем! Разделимся на две команды. Те, что сидят слева, будут изображать дождь, а те, что справа — ветер.

(Обращается к тем, что сидят слева.)

Ноябрь: Эй, вы, помощнички удалые! Вы не забыли как дождь стучит по крышам? Ну-ка!

Дети (громко): Кап-кап-кап-кап!

(Обращаясь к тем детям, что сидят справа):

Ноябрь: А вы помните, как ветер воет за окном в ноябре?

Дети (хором): У.у-у.у.у!

Ноябрь: Молодцы! Ну а теперь все вместе!

Дети «капают» и «воют».

Ноябрь: Ну что, Государыня, похоже?

Осень: Похоже, еще как похоже! Спасибо, тебе ноябрь!

Царица Осень: Славно мы поспраждновали сегодня!

Ведущий: Осень дарит нам овощи, фрукты, ягоды, и грибы, но самый ценный, самый дорогой подарок — это хлеб. Ведь недаром говорят, что хлеб — всему голова.

Плох обед, коли хлеба нет.

Хлеб на стол — и стол престол.

Осень:

Вот он — хлебушко душистый,

С хрусткой корочкой витой.

Сентябрь:

В каждый дом, на каждый стол

Он пожаловал, пришел.

Вот он — теплый, золотистый,

Словно солнцем налитой.

Октябрь:

В нем — здоровье наше, сила.

Сколько рук его растило,

Охраняло, берегло!

Ноябрь:

В нем — земли родимой соки,

Солнца свет веселый в нем...

Уплетай за обе щеки —

Вырастай богатырем!

После прочтения стихов Осень угощает всех хлебным караваем.

Ведущий:

Нынче день такой хороший,
Весь от листьев золотой!

И spoём сейчас про Осень,

Мы для гости дорогой!

Дети исполняют финальную песню «Осень».

О. УТТЕ,
учитель начальных классов
средней школы при
Детском доме г. Астаны.

Число и цифра 5

Цели:

- а) Образовательные:
 - а) повторить счет в пределах 4;
 - б) научить писать цифру 5;
 - с) познакомить с местом числа 5 в числовом ряду;
 - д) познакомить с соотношением количества числа и цифры;
- б) Воспитательные:
 - а) воспитывать нормы поведения на уроке;
- с) Коррекционные:
 - а) развитие памяти через актуализацию прошлых знаний;
 - б) развивать мышление через анализ математических ситуаций;
 - с) развивать речь через полные ответы на вопросы учителя и через оречевление своих действий;
 - д) развивать внимание через частую смену видов деятельности;
 - е) развивать мелкую моторику через практическую деятельность.

Оборудование: наборное полотно, счетный материал, цифровая доска, цифры от 1-5, мячик, карточки, цифровые кассы, синий и красный карандаши.

План урока:

- I. Организационный момент;
- II. Устный счет:
 - а) Игра «Стук-стук»;
 - б) Игра «Считай дальше»;
- III. Повторение пройденного;
- IV. Знакомство с новым материалом:
 - а) Образование числа 5, путем прибавления 1 к 4;
 - б) Письмо цифры 5;
 - с) Место числа 5 в числовом ряду;
 - д) Соотношение количества числа и цифры.
- V. Физ. минутка;
- VI. Закрепление материала;
- VII. Разбор домашнего задания;
- VIII. Оценка деятельности;
- IX. Итог урока.

Ход урока:

I. Орг. момент:

- Здравствуйте, ребята! Какой сейчас будет урок? Что мы делаем на уроке математики?

II. Устный счет:

- Сейчас будет устный счет:

- а) Игра «Стук-стук»:
 - У вас в конвертах карточки на них нарисованы разные предметы от 1-4;
 - Достаньте карточки, посчитайте, сколько предметов на карточке?
 - Я буду стучать по столу, вы считаете;
 - У кого на карточке столько предметов, сколько ударов я сделала? Поднимите руку (Ученики должны дать словесный отчет: «Вы ударили по столу 3 раза, у меня на карточке 3 шара»);

б) Игра «Считайте дальше»:

- Будем играть в игру «Считайте дальше»;
- Давайте вспомним правила игры!
- Я кидаю мяч и называю цифру 1. Тот, кто поймал мяч, называет цифру 2 и кидает мячик дальше. Считаем до 4-х.

- Молодцы, хорошо играли.

III. Повторение пройденного:

- Ребята, что мы делали на прошлом уроке?
- Верно, мы решали задачи!
- Какие задачи мы решали?
- Да, мы решали задачи на сложение.
- Почему эти задачи мы называем задачами на сложение?

- Верно, потому что в этих задачах мы складываем числа.

IV. Знакомство с новым материалом:

- а) Образование числа 5, путем прибавления 1 к 4:
 - Тема сегодняшнего урока «Число и цифра 5»;
 - Посмотрите внимательно на доску (на полотне 4 гриба);
 - Сколько растет грибов? (Ставится еще 1 гриб)
 - Сколько грибов еще выросло?
 - Верно, вырос еще 1 гриб.
 - Сколько, грибов будет вместе?

- Ребята, у вас в конвертах кружочки.
- К какому числу нужно прибавить 1?
- Верно, чтобы получить 5, нужно к 4 прибавить 1.
- Откройте тетрадки.
- Обведите 4 клеточки синим карандашом.
- Сколько клеточек еще нужно обвести, чтобы получилось 5 клеточек?
- Верно, нужно обвести еще 1 клеточку.
- Обведите еще одну клеточку красным карандашом.

б) Письмо цифры 5:

- Ребята, посмотрите внимательно это цифра 5. (показ. таблички)

- Из скольких элементов состоит цифра 5?
- Из каких элементов?

- Сейчас я напишу цифру 5 на доске:

1) Письмо цифры учителем на доске;

2) Обведение элементов и цифры учителем;

3) Обведение цифры учащимся;

- Возьмите табличку, обведите пальчиком элементы, а потом цифру 5.

4) Письмо в воздухе;

5) Письмо цифры на доске учащимися;

6) Запись цифры в тетрадях;

- Откройте тетради.

- Запишите сначала элементы цифры, а потом цифру 5;

с) Место числа 5 в числовом ряду:

- После, какого числа стоит цифра 5?

- Перед каким числом стоит цифра 5?

Игра «Сбежавшие числа»

- Будем играть в игру «Сбежавшие числа»

1	2	3		5
1	2	3	4	
1	2		4	

- Здесь каждое число живет в своем домике;

- Видите некоторые домики пустые. Из них сбежали числа. Какие это числа? Надо подумать и вернуть беглецов в свои дома.

- Теперь запишите цифры в тетрадь от 1 до 5.

д) Соотношение количества числа и цифры:

- Будем играть в игру «Покажи цифру»!

- Я буду хлопать, вы про себя считаете хлопки и показываете цифру соответствующую

числу хлопков.

- Будем играть в игру «Покажи столько ж? Пальчиков»

- Я показываю табличку с цифрой, а вы столько же пальчиков.

- Молодцы! Хорошо играли!

V. Физ. минутка:

- Вышли мышки как-то раз,

Посмотреть, который час.

Раз, два, три, четыре —

Мышки дернули за гири.

Вдруг раздался страшный звон —

Убегайте мышки вон.

VI. Закрепление материала:

Работа с учебником. Стр. 117.

- Откройте книги.

- Найдите цифру 5.

- После какой цифры стоит цифра 5?

- Посмотрите на картину.

- Кто нарисован на первой картинке?

- Посчитайте. Сколько воробьев?

- Сколько голубей?

№1. Стр. 118.

- Сосчитайте сколько пальцев на правой руке, на левой руке.

№2.

- Возьмите счетные палочки и сложите из них разные фигурки, как в учебнике.

№3.

- Найдите на рисунках цифру 5.

- Вспомните, где вы еще видели цифру 5.

№4.

VII. Разбор домашнего задания:

- Дома будете писать цифру 5.

VIII. Оценка деятельности.

IX. Итог урока:

- Что мы делали на уроке?

- С каким числом и цифрой мы познакомились?

- Как можно получить число 5?

- После какого числа стоит цифра 5?

- Молодцы. Хорошо работали на уроке.

- Урок окончен.

Нургуль Турсунбековна ЖАЙЛАУБАЕВА,
учитель начального класса

Специального комплекса «Жануя»

г. Алматы.

My country reading for pleasure

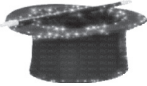
Бакытгуль Даулетхановна ТАИРБЕКОВА,
«Е. Рахмадиев атындағы жалпы
орта білім беретін мектебі» КММ
Мәдениет ауылы,
Аягөз ауданы,
Абай облысы.

Learning objectives(s) that this lesson is contributing to	9.C1 Use speaking and listening skills to solve problems creatively and cooperatively in groups 9.L7 Recognise typical features at word, sentence and text level of a range of spoken genres 9.C8 Develop intercultural awareness through reading and discussion 9.S7 Use appropriate subject-specific vocabulary and syntax to talk about an increased range of general and curricular topics
Lesson objectives	All learners will be able to: - Identify the theme, new words and use them as the basis for discussion. - Demonstrate knowledge for usage of the Past tenses. Transfer information from the given information into a graphic organizer. Most learners will be able to: - Select, compile, and synthesize information for an oral presentation - Provide a point of view in conversations and discussions; speak about a great Kazakh poet. Some learners will be able to: - Respond to and discuss the reading passage using interpretive, evaluative and creative thinking skills. - Make a presentation about famous poets. Respond to and discuss the reading passage using interpretive, evaluative and creative thinking skills.

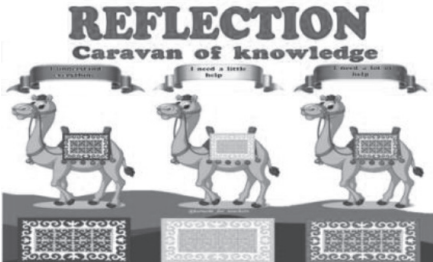
Lesson plan

Planned timings	Teacher's actions	Students' actions	Assessment	Resources
10 min-utes	Organisation moment: Teacher greets students Teacher: Good morning! How are you? Learners answer the question 'How are you?' Welcome to our English lesson Ok, if you are ready let's start our lesson Psychological situation Homework of the previous lesson Teacher gives the test	Students respond to greeting and take their places Students come to the blackboard and say their best wishes to each other Descriptor: - choose one balloon - answer the questions and hug your friend by the method of ' BIG HUG ' Descriptor: - choose the correct answer ' BREAK A BRAIN '	Formative assessment By the method of "Thumb" 'excellent' 'well done' 'good job' 'excellent' 'well done' 'good job'	Books Copybooks Interactive white board Balloons Handouts

25 min- utes	MAIN PART Brain storming Teacher shows Abai's video about values. Reading and listening Group work Abai had a number of talents. He started writing poems when he was only twelve, but at first he did not sign them in his own name. In fact, the first poem he wrote in his own name was <i>Summer</i>, when he was thirty-one. Like many of his poems, it was about Kazakhstan and its people. Abai also translated a number of poems from some of the great European poets, such as Goethe, Byron and Pushkin, the Russian poet. His translation of <i>Eugene</i> NEW WORDS Religious – діни Local – жергілікті Community – қоғамдастық Wise – ақылды Accept – қабылдау Instead – орнына Fictional story – ойдан шығарылған оқиға Spiritual – рухани Individual work Exercise 2 Teacher gives the task by the method of "Magic hat" Speaking. Pair work Exercise 3. 1. What sort of literature did Abai study at school? () 2. Why did he stop working with his father? () 3. When did he start writing poetry? () 4. Which authors did he translate? () 5. What genre of book is The Book of Words? () 6. How many books did he translate? () 7. When he was born? () 8. What can you say about his father? ()	Ss watch the video and discuss the words about justice and responsibility Descriptor: - listen to the recorder - describe, explain and analyze the text by the method of 'DEAL' Descriptor: - Read and repeat - Find the translation by the method of "Matching" Descriptor: - Read and listen to the text - Find the true or false sentences by the method of 'MAGIC HAT' Descriptor: - read the text again - answer the questions 'THINK TOGETHER'	By the method of 'COMPLIMENTS' 'BRILLIANT' 'EXCELLENT' 'GOOD JOB' 'WELL DONE' Formative assessment Assessment: by the method of 1-2 points 'excellent' 'good job' 'very good' 'excellent' 'good job' 'very good'	https://youtu.be/1ZI73uDDok0?si=tz8VoIeMqECuOA9R Smart phones Movie tapes Audio handouts Interactive White boards
-----------------	--	--	--	---

10 minutes	Grammar Let's watch the vide A compound noun is a noun that includes two or more than two words by mixing them in a single Dividing into groups Writing Group work Exercise 3 Religious – Head of – Classical – Local –Wise – Spiritual – ENDING THE LESSON: Conclusion Poster “ABAY” Well what did we do in our lesson? Evaluation of the lesson Assessment chart Give the home task Write about your favourite writer Say Good bye	Learners should pay attention to the screen and try to understand the grammar better Descriptor: - choose one of the assyks - read the poems and take place according to the seasons of the poem by the method of ‘ASSYKS’ Descriptor: - look through the words attentively - find the halves in an aquarium and write by the method of ‘AQUARIUM’ Ss should make a poster Answer to some questions to know how they understand the lesson Pupils tell the class if they understand today's lesson If they don't understand they write it to the stickers and leave it to class Students say Good bye	Formative assessment By the method of 1-2 points ‘super’ ‘brilliant’ ‘very well’ ‘super’ ‘brilliant’ ‘very well’ ‘super’ ‘brilliant’ ‘very well’ Formative assessment By the method of 1-2 points By the method of ‘COMPLIMENTS’ ‘BRILLIANT’ ‘EXCELLENT’ ‘GOOD JOB’ ‘WELL DONE’ ‘super’ ‘brilliant’ ‘very well’	Cards Pupil's book https://youtu.be/qegl96cSEkY Assyks Cards Board Aquarium bottle cards
------------	--	---	--	---